

Parti Tamás¹

Közjegyzői digitalizáció

Technológiai alkalmazkodás a datafikációtól az adatstratégiáig

Absztrakt: A fejezet azokat a jelenségeket, folyamatokat és megközelítéseket mutatja be, amelyeket a digitalizáció és a jog, különösen a joggyakorlat egyre erősödő interakciója idéz elő a latin polgári jogi közjegyzőség (UINL) körében. A fejezetben feltárt megközelítések a pandémia kivételével a polgári jogi közjegyzők állami hatalmi struktúrákhoz való kapcsolódását kevésbé ismert nézőpontból világítják meg, és rávilágítanak a közjegyzők által használt digitális eszközök, digitális aláírások, digitális nyilvántartások sokszínűségére, a digitális archiválástól a big data paradigma és az arra épülő megoldások felhasználásán át, a gépi tanulás alkalmazásának megközelítésein keresztül egészen az adatstratégiáig.

Tárgyszavak: Steering Committee; Authentic Act; jogbiztonság; Európai Unió; videokonferencia; Európai Parlament; e-Codex; Észtország; E-Notary; Covid-19; Lettország; Franciaország; CSN (Conseil supérieur du notariat); Lifesize rendszer; Olaszország; Ausztria; mobil ID; cyberDOC; Németország; BNotk; Csehország; Belgium; Biddit; EUFides; ENN; Bartolus; ARERT; Magyarország; MOKK; közjegyzői okirat; big data; adatkutatás; kutatóintézet; adatstratégia

¹ Parti Tamás jogász, jogi adattudós, a Károli Gáspár Református Egyetem kutatója. A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán végzett, majd forenzikus képzést is magába foglaló öt év ügyészségi joggyakorlatot követően 1995-től máig civil jogi területen működik, 1999-től közjegyzőként. Az évtől a Közjegyzői Akadémia, 2002-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Jogi Továbbképző Intézet, 2008-tól az ELTE ÁJTK Polgári Peres Eljárások Tanszéke, valamint az Ügyvédi Akadémia oktatója. 2011 óta a Latin Közjegyzők Nemzetközi Uniója (UINL) Állandó Tanácsának, 1998–2002 között az UINL Európai Szervezete (CNUE) Informatikai és Jogi Bizottságának, 2003–2005 között a Jogi Összehasonlító Bizottságnak tagja, valamint 2016 óta CNUE Futurológiai Fórumának alapítója és elnöke. 2007-től 2021-ig a Budapesti Közjegyzői Kamara elnöke, 2018-tól a Magyar Országos Közjegyzői Kamara általános elnökhelyettese. 2020-tól a Magyar Országos Közjegyzői Kamara – Közjegyzői Adatkutató Alintézetének alapítója és vezetője. Közel 30 önálló vagy társszerzőként publikált tanulmány szerzője.

Bevezetés

A 20. század második felében fejlődésnek indult, mára már szinte életformává vált² digitalizáció alapja a digitális adatképződés, a datafikáció, vagyis a környező világ egyre növekvő digitális adatbázisokba való leképeződése. A digitális adatképződés az európai és Európán kívüli közjegyzői gyakorlatban országonként eltérő időszakokban indult meg, és annak ellenére, hogy napjainkban ez a jelenség világszerte általánossá vált, ma még az európai uniós tagországok közjegyzőségei és más, ugyan-csak latin típusú közjegyzőségek³ a digitális fejlettség különböző fokain állnak.

A közjegyzőségek – így az európai tagállami közjegyzőségek – digitális fejlettségi szintje is a közjegyzők közhatalmi státuszánál fogva rendszerint összefügg, egyenesen arányos államuk digitális fejlettségével. Lényegében ez a függőség határozza meg a tagállami közjegyzőségek digitális eszközhasználatát, mint például a digitális aláírás különböző módjai vagy a digitális nyilvántartások, a digitális archiválás alkalmazását és elterjedését, de ugyanígy a *big data* paradigma és az arra épülő megoldások, a gépi tanulás különböző módjai, továbbá az adattudományi megközelítések alkalmazását, és végső soron az első általános célú, exponenciális technológiához,⁴ az úgynevezett mesterséges intelligenciához (MI) való viszonyát.

Megfigyelhetjük, hogy a közjegyzői digitalizációs folyamatok napjainkban elsősorban a biztonságos ügyfél- és szándékazonosítás, a digitális kapcsolattartás, az adathozzáférés, -archiválás és -elemzés területeit érintik. Az alkalmazott elektronikus aláírások vonatkozásában pedig alapvetően elmondható, hogy azok – legalábbis Európában – megfelelnek az eIDAS rendelet szerinti magas biztonsági előírásoknak. A jelenleg helyenként alkalmazott, az ügyfél fizikai jelenlétét meg nem kívánó közjegyzői digitális eljárások terén pedig bármely olyan esetben, amikor a közjegyzőben gyanú merül fel (például a felek szabad akaratának megítélésével vagy a digitális kapcsolat minőségével kapcsolatban), megtagadhatja a digitális eljárás lefolytatását, és a feleket személyes megjelenésre kötelezheti. További általános jellemző – a pandémia által okozott szigorú korlátozások időszakain kívül – a digitális megoldások választható jellege, vagyis azok többségükben nem kizárólagosan alkalmazandó eljárások, hanem az ügyfeleknek lehetőségük van választásuktól függően a hagyományos módon is igénybe venni a közjegyzők közreműködését, és adott esetben erre a felek a digitális eljárás során is áttérhetnek.

Az utóbbi két év, vagyis 2020–2021 digitális fejlesztéseit a pandémia nyilvánvaló hatásaként a közjegyzői területen is az ügyfél személyes fizikai jelenlétét „digitális

² Max Tegmark: *Élet 3.0.* Budapest, HVG Könyvek, 2018.

³ Az úgynevezett latin típusú közjegyzőségeket, így hazánkat is tömörítő világszervezet a Latin Közjegyzők Nemzetközi Uniója (Union Internationale du Notariat Latin).

⁴ Tilesh György – Omar Hatamleh: *Mesterség és intelligencia.* Budapest, Libri Kiadó, 2021. 85. Ami azért is figyelemre méltó megközelítés, mert igyekszik megszabadítani a jelenséget a zavaró, antropomorfizáló megközelítésektől.

jelenlétre” felcserélő technológiai megoldások dominálják, amelyek elsősorban a digitális azonosítás, a digitális kommunikáció és adattárolás területeit érintik. Mindezek mellett azonban a saját lendületétől hajtva gördül tovább a digitalizáció hengere, ami ennél jóval szélesebben és mélyebben érinti egész társadalmi rendszerünket, benne a jogrendszert és a jogi hivatásrendeket, így a közjegyzőséget is. Ezzel pedig minden, datafikációhoz köthető jelenség kézzelfogható közelségbe kerül, és nem csupán az eljárási folyamatokat támogató digitális rendszerek sokirányú fejlesztése tapasztalható, hanem ahogy látni fogjuk, találunk példát a digitalizáció által kínált lehetőségek kutatási célú alkalmazására is.

Közjegyzők az online térben – egy kontinenseken átívelő kölcsönhatási rendszer, az UINL

A latin típusú nemzeti közjegyzőségek, amelyekhez Magyarország is tartozik, ezeken belül pedig az egyes közjegyzők mindegyike egy közel száz államra kiterjedő, azonos gyökerekkel rendelkező szervezetrendszer eleme, amely szervezetrendszer elemeinek kölcsönhatásait a digitalizáció által kínált lehetőségek és az ezzel járó kihívások még inkább felerősítene. Ezen országokban a közjegyzőségek alapvetően azonos céllal és azonos alapelvek mentén működnek. E rendszer elemei folyamatos globális kölcsönhatásban állnak egymással, amely kölcsönhatások a kisebb földrajzi régiók felé haladva, például az Európai Unió szintjén, azon belül pedig a szomszédos államok között, illetve az államokon belül egyre erősebbek,⁵ e tény a digitalizációhoz való alkalmazkodásban és az ahhoz kapcsolódó szabályozási folyamatban is figyelembe kell venni annak érdekében, hogy a rendszer elemeinek kompatibilitása és ezen keresztül az állampolgárok és a szervezetek szélesebb jogrendszeri kompatibilitása fennmaradhasson.

A hivatásrend jelenleg már 90 ország közjegyzőségeit tömörítő világszervezete, a Latin Közjegyzőség Nemzetközi Uniója (UINL, Union Internationale du Notariat Latin) új technológiákkal foglalkozó bizottsága az egységes technológiai alkalmazkodás érdekében 2021. február 26-án az UINL intézőbizottsága által jóváhagyott ajánlást bocsátott ki,⁶ amely jelentős részben támaszkodik a már létező európai megoldásokra.

Az UINL ajánlása is utal arra, hogy az információs technológiák globális fejlődése, amit a Covid-19-járvány tovább erősített, felgyorsította az új technológiák alkalmazását a közjegyzői eljárások szinte minden területén. A közjegyzőségek e technológiákat már a pandémiát megelőzően is vizsgálták és alkalmazták. Az ajánlás

⁵ Parti Tamás: Közjegyzői hálózatok az Európai Unióban. *Közjegyzők Közlönye*, 66. (2019), 4. 1; uő: A közjegyzői szolgáltatások európai kölcsönhatásrendszere, határon átnyúló közjegyzői szolgáltatások. *Közjegyzők Közlönye*, 68. (2021), 3. 11–18.

⁶ Unión Internacional del Notariado: *Guidance on Remote Notarial Authentication* (2021. február 26.).

a korábbi, pandémia előtti általános tapasztalatokat is összegezve emeli ki az ügyfél-azonosítás körében, hogy bármilyen digitális azonosító rendszert alkalmaznak is közjegyzőségek, annak biztosítani kell az ügyfél személyazonosságának közjegyzői általi közvetlen és személyes azonosíthatóságát és ellenőrizhetőségét, összhangban az eljáró közjegyzői nemzeti jogával, vagyis az alkalmazott technológiának biztosítani kell a nemzeti jog által előírt azonosítás lehetőségét. Az azonosítás érdekében ugyanakkor törekedni kell az azt támogató állami adatbázisokhoz való kapcsolódásra és arra, hogy a digitális azonosítást a közjegyzői a személyes adatok értelmezésekor ne kizárólagosan, hanem kiegészítő elemként használja meggyőződése megalapozásához, mivel az azonosításért összességében és végső soron a közjegyzői felel.

Az ügyféli akarat azonosítása és az adatforgalmazás körében az ajánlás kiemeli, hogy a felek akaratának szabad kinyilvánítása és az adattovábbítás biztonságának ellenőrzése céljából a közjegyzőségeknek a tagállami kormányok által biztosított és/vagy az egyes államok közjegyzői kamarái által jóváhagyott/biztosított informatikai platformokat kell használniuk a felekkel való, fizikai jelenlétet nem igénylő interakcióhoz. Ezen platformoknak biztosítaniuk kell a személyes és egyéb bizalmas adatok biztonságát, valamint a biztonságos és egyértelmű közjegyzői-ügyfél közötti interakciót, mégpedig úgy, hogy a szakmai titoktartási kötelezettség ne szenvedjen sérelmet. Különösen hangsúlyozni kell ezt a határon átnyúló eljárások esetében. Az általános, közösségi adatmegosztásra szolgáló platformok (Zoom, Meet stb.) alkalmazása ezért kerülendő. Ahol csak lehetséges, az érzékeny adatok jogi megfelelésének és biztonságának biztosítása érdekében a platformot közvetlenül a közjegyzőségeknek kell kezelniük és felügyelniük, szükség esetén kifejezetten erre a célra létrehozniuk.

Az ajánlás hangsúlyozza, hogy a közjegyzőnek felhatalmazással kell rendelkeznie a digitális eljárás megtagadására, ha annak során feladatai elláthatósága, kötelességei teljesíthetősége tekintetében kétségei merülnek fel.

A dokumentum a „nem fizikai ügyfélkapcsolatok” okán külön kitér a területi hatáskör kérdéseire, amelynek körében foglalkozik a közjegyzői iroda „kibővített” koncepciójával is: ebben az esetben a közjegyzői okirat kiállításának helye – függetlenül az érintett felek aktuális fizikai, földrajzi elhelyezkedésétől – az iratot kiállító közjegyzői székhelye, feltéve, hogy az egyébként az illetékességi/joghatósági határokon belül található. Nem fizikai ügyfélkapcsolat esetében ezen túlmenően fontolóra kell venni a területi korlátozás nélküli hozzáférés biztosítását minden nemzeti állampolgár részére, különösen a külföldön élő állampolgárok vonatkozásában, akiknek a hozzáférést ugyanolyan feltételekkel szükséges biztosítani, mint a rezidenseknek. E folyamat egyúttal igényli és kikényszeríti a nemzetközi magánjog nemzeti szabályainak ez irányú kiegészítését is. Szükség van ugyanakkor a nemzeti és határokon átnyúló közjegyzői interakciókat lehetővé tevő technológiai eszközökre vonatkozó olyan jogi szabályozásra is, amely lehetővé teszi a különböző digitális közjegyzői platformok közötti kommunikációt (például a nemzeti azonosító eszközök határokon átnyúló használatát), a digitális formában eszközölt jogi aktusok

elfogadását, az adat- és iratforgalmat és a végrehajtást, az interoperabilitást. Ezenkívül az ajánlás szerint is fontos figyelembe venni a különbségeket azon digitális közokiratok körében, amelyeket jellegükből vagy felhasználási céljukból kifolyólag (például határon átnyúló jogérvényesítés, meghatalmazások, európai végrehajtási jogcím) eleve államhatárokon átnyúló forgalmazásra, határon átnyúló joghatás kiváltására szánnak. E körben a javaslat szerint sor kerülhet a digitális eljárások korlátozására is, vagyis azoknak csupán a közjegyzői eljárások egy bizonyos körére szorítkozó alkalmazására.

Ami a közjegyzői elektronikus aláírásokat illeti, az ajánlás szorgalmazza a megbízható, de valamennyi közjegyző számára könnyen használható és ellenőrizhető digitális aláírások alkalmazását.

Az irat végkövetkeztetéseiben rögzíti, hogy a közjegyzőket alkalmassá kell tenni az ügyfelek fizikai jelenléte nélkül lefolytatott eljárások foganatosítására, amely során a technológiai eszközök nem helyettesíthetik a közjegyző felelősségét, de támogatják a döntéshozatalt annak érdekében, hogy a közjegyző tevékenységét a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseknek és a hivatásrendi alapelveknek megfelelően tudja folytatni.

Az ajánlás a közjegyzőségi technológiai alkalmazkodásának három alappillérezt határozza meg:

- a magas szintű biztonságot nyújtó, legmodernebb technológiai rendszerekbe való beruházás;
- a közjegyzők, irodai alkalmazottak és az ügyfelek képzése a digitális készségek elsajátításában, a digitális eszközök használatának széles körű megismertetése; valamint
- a vonatkozó nemzeti és nemzetközi szabályozások összehangolása.

Az UINL egy másik, kifejezetten ügyleti közjegyzői okiratokkal foglalkozó munkacsoportja (Working Group Authentic Act) 2021 őszén a fent idézett ajánlással és a közjegyzők „digitális megjelenésével” kapcsolatban az idézett ajánlást kiegészítve az *online megjelenés (online appearance)* fogalmának bevezetését javasolja, amely alatt azt érti, hogy a közjegyző által megfelelő technológiai eszközökkel, meghatározott időpontban elvégzett azonosítás és az ügyfél által ennek során adott beleegyezés egyenértékű lehet a közjegyző előtti fizikai megjelenéssel, feltéve, hogy a közjegyzőnek nincs kétsége a megjelent személy személyazonosságával és megjelenésének, nyilatkozattételének időpontjával (és persze tartalmával, akaratí – szándék – viszonyaival) kapcsolatban. A közjegyző ezekben az esetekben tulajdonképpen ténytanúsítványt állít ki, ennek azonban feltétele, hogy a közjegyző valamennyi érintett féllel legalább a fentiekben vázolt közvetlen digitális kapcsolatban legyen. Ugyanakkor ha kétség merül fel a felek személyazonosságát, minőségét vagy akaratí viszonyait illetően, a közjegyző megtagadja a digitális eljárás lefolytatását. A javaslat a végrendeleteket és az öröklési szerződéseket kizárná e módszer alkalmazási köréből, emellett egy másik ügykategória, a kifejezetten végrehajtást célzó iratok esetében ezek fokozott érzékenysége okán az ajánlás külön

lehetőséget biztosítana a közjegyző részére ahhoz, hogy megkövetelhesse a fizikai jelenlétet, ha véleménye szerint a szóban forgó jogi aktus vagy ügylet összetettsége ezt megkívánja. Vagyis a javaslat nem csupán azonosítási aggály vagy infrastruktúrabeli anomália esetére biztosítaná ezt a jogot a közjegyző részére, hanem az adott ügy természetéből fakadó egyéb aggály esetére is.

A javaslat külön kitér a digitális térben létrehozott és forgalmazott iratok különböző példányainak, tervezeteinek kérdéskörére,⁷ utalva arra, hogy a jogbiztonság fenntartásához elengedhetetlen az olyan eszközök bevezetése és alkalmazása, amelyek egyértelműen megkülönböztetik a tervezeteket a végleges dokumentumtól, és amelyek lehetővé teszik, hogy a cselekményt/ügyletet csak akkor tekintsék befejezettnek, ha már a végleges szöveg kiállítását követően minden érintett egyező akaratnyilvánítása és akarategysége bizonyosan megállapíthatóvá vált. Ez azért szükséges, mert ezekben a közjegyzői eljárásokban nem csupán a felek személyazonosításában kell biztosnak lenni, hanem a jogi aktus, ügylet létrejöttének pontos körülményeit és időpontját is meg kell tudni állapítani, vagyis meg kell határozni a felek szándékviszonyait és azt a pontos időpontot, amikor a jogviszony és a felek kötelező érvényű nyilatkozatai létrejönnek, és egyértelműen egymáshoz kapcsolódnak. A javaslat szerint a jogviszony abban a pillanatban jön létre, amikor a közjegyző a vázolt folyamat lezárásaként az okiratot elektronikus aláírásával lezárja/engedélyezi. A jogi aktus vagy ügylet létrejöttének helyét ugyanakkor földrajzilag az eljáró közjegyző tartózkodási helyén megköötötnék célszerű tekinteni.

Az illetékességgel kapcsolatban a javaslat kiemeli, hogy mivel az eljárásokért a közjegyző felel, helyénvaló, hogy azok a közjegyzők legyenek közvetlenül felelősek az elektronikus közokiratokért is, akik a legjobban ismerik az aktuálisan alkalmazandó jogot és a helyi követelményeket, és akik jobban hozzáférnek az adott, joghatósági szempontból aktuálisan érintett állam hatóságaihoz, vagyis a szóban forgó ügyekben azoknak a közjegyzőknek célszerű eljárniuk, akik államának joga szerint az adott ügylet létrejön, illetve akik államának területén érvényesül majd a jogi aktussal célzott joghatás. Ez a követelmény az online megjelenés eseteiben kiemelt fontosságú, és különösen fontos az ingatlanügyletekre, az üzleti, finanszírozási tranzakciókra, gazdasági társaság vagy más jogi személy alapítására, módosítására vagy megszűnésére, illetve üzleti, befektetési vagy fogyasztói tevékenység finanszírozására irányuló ügyletekben. Indokolt tehát, hogy ezen ügyekben az eljáró közjegyzőt a felek azon közjegyzők közül válasszák, akik a jogi aktus vagy ügylet tárgyát képező ingatlan, az alapszabály, a módosítás tárgyát képező jogi személy székhelye, illetve a célzott joghatás kiváltásának helyén eljárni jogosultak, vagy egy másik megközelítés szerint, nem rezidensek esetén, a fél/felek utolsó lakóhelyének országa szerint illetékes közjegyzők közül.

⁷ Ez azért nagyon fontos, mert a digitális szférában néha nehéz megkülönböztetni a tervezeteket és a korábbi szövegeket a végleges dokumentumtól, és akár még az is kérdéses lehet, hogy a felek akaratnyilvánításai, jóváhagyásai melyik szövegre vonatkoznak.

A javaslat külön kitér a képviselet és a meghatalmazás ellenőrzésére irányuló folyamatokra, és kiemeli, hogy e téren fokozott óvatossággal kell eljárni, és indokolt a szigorúbb szabályozás irányába elmozdulni, vagyis a digitális formában továbbbítható meghatalmazást/képviseletet igazoló iratoknak szintén meg kell felelniük a képviselettel célzott eljárásban is érvényesülő legmagasabb követelményeknek. Ezzel együtt meg kell tudni győződni arról is, hogy a meghatalmazás, a képviseletre jogosító aktus a felhasználás pillanatában is érvényes és hatályos-e.

Európai uniós körkép

Az Európai Unió tagállamai közül jelenleg Észtország, Lettország, Franciaország, Ausztria, Németország, Belgium, Olaszország, Magyarország és (2021. szeptember 1-jei befutóként) Csehország szolgál a közjegyzői eljárásokat érintő digitalizációs folyamatokban új, példaértékű megoldásokkal. A sort kiegészíthetnénk még Spanyolországgal, noha közjegyzőségének jelentős digitális múltja, kiterjedt és modern alkalmazott technológiája ellenére is mintha egyelőre kívárna. Az alábbi ismertetésben elsősorban ezekre az európai tagállami közjegyzőségekre térek ki, mivel ezek a digitalizációs alkalmazkodásban már meghaladták a pusztán digitális adatképződés és hagyományos statisztikai adatfeldolgozás korszakát.

Az Európai Unióban az e téren élenjáró államok digitális eszközhasználatát illetően általánosan megfigyelhető, hogy a közjegyzői eljárásokban külön e célra fejlesztett eszközöket, videórendszereket, elektronikus archívumokat és nyilván tartásokat, elektronikus aláírásokat és egyéb elektronikus eszközöket alkalmaznak a közjegyzők.

Mielőtt a digitalizáció terén kiemelkedő európai tagállamok közjegyzőségeit sorra vennénk, érdemes röviden kitérni néhány, az igazságügyi digitalizációs folyamatokban komoly szerepet játszó európai normára.

Bizonyos, hogy valamennyi európai tagállamban nagy lendületet adott és ad a közjegyzői digitalizációs folyamatoknak az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1151 irányelve, az (EU) 2017/1132 irányelvnek a digitális eszközök és folyamatok társasági jog terén történő használata tekintetében történő módosításáról (röviden: Digitális eszközökről szóló irányelv), amit a tagállamoknak 2021. augusztus 1-jéig kellett átültetniük a nemzeti jogrendszerekbe. Az irányelv átültetése a korlátolt felelősségű társaságok online formában történő alapítását célozza, és bár a közjegyzők cégalapításban való részvétele Európában országonként más és más,⁸ az itt alkalmazott digitális megoldások bizonyosan példaként és kiindulópontként

⁸ Magyarországon, Franciaországban és Romániában például a cégalapítás nem tartozik kizárólagos közjegyzői hatáskörbe, ugyanakkor többek között Belgiumban, Csehországban és Németországban a cégalapítás az egyik leglényegesebb közjegyzői hatáskör.

szolgálnak a jövőre nézve más közjegyzői eljárásokban is a közös nevezők mentén, ugyanakkor jelentősen növelni fogják a digitális adatképződést.

Az irányelv előírja, hogy a céget alapító felek nem kötelezhetők személyes megjelenésre az alapítás során, sem a közjegyző, sem az ügyvéd, sem pedig más, a társasági szerződést elkészítő személy vagy hatóság előtt, tehát az alapítók akár otthonról, a konyhaasztalnál ülve is alapíthatnak korlátolt felelősségű társaságot. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a fél választása vagy egyéb kényszerítő ok, például infrastruktúrabeli anomáliák miatt ne lehetne alkalmanként áttérni a hagyományos módra. Ezt a szemléletet egyébként a területet érintő közjegyzői fejlesztések is tükrözik.

Az irányelv átültetésének határideje 2021. augusztus 1. volt, de az irányelv egy évre lehetővé teszi a halasztást, amivel a tagállamok többsége – Magyarország is – élt is.

Mindenesetre azokban az államokban, ahol az irányelvet átültették, Belgiumban, Németországban és Olaszországban, az nem csupán jogszabályi változtatásokat hozott magával, hanem komoly informatikai fejlesztéseket is, továbbá egyéb, ezzel összefüggő folyamatokat generált, mint például a közjegyzők és állampolgárok „digitális képzését”, vagyis felkészítését az új eljárások alkalmazására. Fontos emellett leszögezni, hogy az irányelv célja nem a hatáskörök és ezen eljárások tartalmi jellemzőinek megváltoztatása, hanem a személyes megjelenéssel járó cégalapítás „átemelése” az online térbe, vagyis ezekben az eljárásokban továbbra is az azokat lebonyolító közjegyzőknek/ügyvédeknek/hatóságoknak kell garantálniuk azt, hogy a digitális térben se csorbuljon a jogbiztonság.

A gyakorlatban is megfigyelhető, hogy az e téren bevezetendő rendszerek egyik legfontosabb eleme a biztonságos videókonferencia alkalmazása, amelynek segítségével biztonságos csatornán keresztül kapcsolódnak össze a cégalapítók és a hatáskörrel rendelkező szervek/személyek. Már itt ki kell emelni, hogy a német Bundesnotarkammer ennek érdekében olyan saját digitális rendszert fejlesztett ki, amelyben a felhasználóknak már csupán webkamerával és mikrofonnal rendelkező számítógépre/tabletre, internetkapcsolatra, valamint okostelefonra van szükségük.⁹ Az okiratok aláírása és kiállítása digitális formában történik, vagyis a teljes folyamat papírintes. Ez ideig e téren minden szempontból a német rendszer a legfejlettebb, amiből következtethetünk arra, hogy mintaként szolgálhat majd más tagállamok részére is, ezért esélye van az elterjedésre.

A hivatásrenden belüli erős európai kölcsönhatásokra utal, hogy már az Osztrák Közjegyzői Kamara is felkészült technikailag az online cégalapításra, Ausztriában

⁹ Az alapítók azonosítása az ez idáig legfejlettebbnek mondható német rendszerben két szakaszban történik: az első szakasz az eIDAS rendeletnek megfelelő digitális eszköz használatával zajlik, a második szakasz pedig a közjegyző közreműködésével folytatódik, aki összehasonlítja az alapítók webkamerán keresztül megjelenő arcképét a nemzeti személyi igazolványok chipjén található igazolványképpel. A jogbiztonság érdekében a közjegyzőnek azonnal meg kell tagadnia a közreműködést, amennyiben a folyamat során bármely gyanús körülményt észlel.

azonban még nem alakultak ki a szükséges jogszabályi keretek. Ugyanakkor Csehországban 2021. szeptember 1-jén hatályba lépett az a jogszabály-módosítás, amelyet szinte azonnal alkalmaztak is a gyakorlatban, mivel a Cseh Közjegyzői Kamara rendelkezik egy olyan önállóan fejlesztett digitális platformmal, amelynek segítségével a cég megalapítását követően a társaságot azonnal bejegyzik a cégnyilvántartásba, mivel a cseh közjegyzők közvetlen nyilvántartási bejegyzési joggal rendelkeznek. Érdekes, hogy ugyanakkor például az egyedülálló múltú és összetettséggű digitális háttérrel és hatalmas adatbázissal rendelkező Spanyolországban a vonatkozó jogszabály előkészítése nincs előrehaladott állapotban, de közleményeik szerint megoldásaik a német mintára fognak épülni.

A digitális eljárások elterjedésével és a hagyományos eljárásokhoz viszonyított arányával kapcsolatban még korai lenne levonni a következtetéseket, hiszen megalapozottan összevethető mérések, adatok, statisztikák még nem vagy csak nagyon hiányosan állnak rendelkezésre. Mindenesetre egy, az európai közjegyzői digitalizációs folyamatokat mintegy két évtized óta folyamatosan megfigyelő személyben, amilyen jelen fejezet szerzője is, okkal alakul ki az a vélemény, hogy még az indokoltan és az észszerűségnek minden szempontból megfelelően bevezetett digitális eljárásokról is elmondható, hogy feltűnően sokszor nem váltják be teljes mértékben a hozzájuk fűzött reményeket, vagyis működésük és ügyféloldali igénybevételük sokszor jelentősen elmarad a kezdeti várakozásoktól, ami többek között arra utal, hogy a jog, a jogrendszeri folyamatok természete lényegesen eltér attól, ami digitalizációs eszközökkel maradéktalanul kezelhető lenne.¹⁰

A digitális alkalmazkodásnak és a közjegyzői területen történő adatképződésnek ugyancsak nagy lökést ad az Európai Parlament és a Tanács 2021. december 1-jén nyilvánosságra hozott rendeletjavaslata az igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizálásáról a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben, valamint egyes jogi aktusok módosításáról az igazságügyi együttműködés területén,¹¹ amely lehetővé tenné a feleknek, hogy az illetékes hatóságokkal Európa-szerre elektronikusan kommunikáljanak, és ezen a módon akár bírósági eljárást kezdeményezhessenek egy másik tagállamból származó féllel szemben, emellett általánosan bevezetné a videokonferencia használatának lehetőségét a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyek során előforduló szóbeli meghallgatások terén. A rendelettervezet nyilvánvalóan érinti az európai közjegyzői eljárásokat is.

¹⁰ Parti Tamás: Jog és komplexitás, egy komplex jogrendszermodell. *Magyar Jog*, 69. (2021), 9. 538–552; uő: Jog és komplexitás, egy komplex jogrendszermodell. *Magyar Jog*, 69. (2021), 10. 557–564.

¹¹ European Commission: *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Digitalisation of Judicial Cooperation and Access to Justice in Cross-border Civil, Commercial and Criminal Matters, and Amending Certain Acts in the Field of Judicial Cooperation*. COM(2021)759 végleges (2021. december 1.).

A javaslat, mint ahogyan azt várni lehetett, elkötelezi magát a kérelmek, dokumentumok és adatok nemzeti hatóságok és bíróságok közötti digitális továbbítása, illetve e lehetőség megteremtése mellett. Ugyanakkor új, önálló jogalapot biztosít az uniós igazságügyi együttműködési eszközök digitalizálásához, és kötelezővé teszi a digitális kommunikációt (indokolt kivételektől eltekintve) a bíróságok és az illetékes hatóságok (valamint azok és az EU IB-ügynökségei és -szervei) közötti kommunikációban, valamint kötelezi a bíróságokat és az illetékes hatóságokat a természetes és jogi személyek elektronikus kommunikációjának elfogadására (6. cikk), és jogalapot biztosít a videokonferencia vagy más távközlési technológia használatához határokon átnyúló ügyekben a szóbeli meghallgatások során (7. cikk).

A tervezet kitér a bizalmi szolgáltatások használatára és elismerésére (9. cikk), közvetlen kapcsolatot létesít az e-IDAS/e-ID javaslattal az e-IDAS bizalmi szolgáltatások (elektronikus aláírások és elektronikus bélyegzők) digitális kommunikáció céljára történő alkalmazásával összefüggésben. Ugyanakkor a természetes és jogi személyek számára a digitális csatorna használatát önkéntességi alapon biztosítja (5. cikk), ami megfelel e lehetőségek eddigi, Európában már érvényesülő közjegyzői megközelítéseinek (szabályozásainak), ahogy azt majd az alábbiakban is látni fogjuk. A javaslat 4. cikke szerint ennek érdekében az európai e-igazságszolgáltatási portálon olyan európai elektronikus hozzáférési pontot kell létrehozni, amely a természetes vagy jogi személyek és az illetékes hatóságok közötti elektronikus kommunikációra szolgál.

A digitális kommunikációs csatornát illetően a javaslat egy decentralizált informatikai rendszer létrehozását és karbantartását irányozza elő a nemzeti informatikai rendszerek és az interoperabilis hozzáférési pontok hálózatának kialakítása érdekében (lásd 3. cikk), a tagállamoknak pedig ki kell fejleszteniük az e-CODEX-szel¹² való együttműködéshez szükséges infrastruktúrájukat, akként, hogy a decentralizált

¹² e-CODEX (e-Justice Communication via Online Data Exchange; magyarul: e-igazságügyi kommunikáció online adatcsere révén): az e-CODEX olyan digitális hálózat, amely könnyű hozzáférést biztosít a határokon átnyúló igazságszolgáltatáshoz a polgárok, vállalkozások és jogászok számára Európa-szerte. A rendszer az EU polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködésének digitális gerince, amely olyan szoftvertermékeket tartalmaz, amelyek hozzáférési pontok hálózatának létrehozását teszik lehetővé a biztonságos, bíróságok és igazságügyi hatóságok közötti digitális kommunikációhoz. Az e-CODEX lehetővé teszi az igazságügyi hatóságok számára, hogy egy sor közös protokollon keresztül kommunikáljanak más igazságügyi hatóságokkal. Az e-CODEX rendszer fő célja, hogy lehetővé tegye a bírósági kommunikáció digitalizálását, beleértve a bíróságok közötti, valamint az állampolgárok/vállalkozások és bíróságok közötti kommunikációt, valamint a bírósági iratok biztonságos cseréjét is. A tagállamoknak ugyanakkor ki kell alakítaniuk az e-CODEX-szel való együttműködéshez szükséges infrastruktúrát, és azon tagállamok számára, amelyek még nem rendelkeznek megbízható informatikai rendszerrel, a Bizottság úgynevezett referenciaszoftvert javasol. Ez a szoftver az úgynevezett eEDES (e-Evidence Digital Exchange System; magyarul: Elektronikus Bizonyítékok Digitális Cseréjére Szolgáló Rendszer) megoldásra épül, amely az okiratok kézbesítésére és a bizonyításfelvételre vonatkozó igényeket hivatott digitális módszerekkel és eszközökkel kielégíteni.

informatikai rendszernek a tagállamok, valamint az uniós ügynökségek és szervek háttérrendszereiből, továbbá interoperábilis hozzáférési pontokból kell állnia, amelyeken keresztül ezek összekapcsolódnak.¹³ A decentralizált informatikai rendszerek hozzáférési pontjainak az e-CODEX-en kell alapulniuk [lásd a preambulum (11) bekezdését].

A közjegyzői digitalizáció európai úttörőire és élharcosaira visszatérve ki kell emelni, hogy mivel az Európai Unió kontinentális jogi berendezkedésű államaiban, csakúgy, mint az UINL más tagállamaiban is a közjegyzők jellemzően közhatalmi jogkörrel rendelkeznek, ezért a digitális állami rendszerekhez történő kapcsolódásuk szükségzerű. Ennek legszebb példáját Észtország szolgáltatja.

Észtország, az élenjáró e-minens

„Észtország a mindennapi életet átszövő digitalizáció európai fellegvára”,¹⁴ Európa „e-állama”, ahol a digitális fejlődés a koordinált állami fejlesztéseknek, a proaktív IT-szektor együttműködésének és a konstruktív hivatásrendi megegyezéseknek az eredménye¹⁵ (*e-Estonia* program – *e-State*). Az e-állam létezésének gyümölcseiként találkozhatunk ma Észtországban például az *e-Tax Board*,¹⁶ az *eKool and Stuudium*,¹⁷ az *e-Health*,¹⁸ az *e-Prescription*¹⁹ alkalmazásokkal, illetve a legfontosabb állami nyilvántartások területén a *Population I-lel*,²⁰ az *e-Land Registerrel*²¹ és az *e-Business Registerrel*.²² Az országban a közigazgatási ügyek alapvetően személyes megjelenés nélkül elintézhetőek, 24 órában, a hét minden napján, és az elektronikus út igénybevétele a *digital by default* elv mentén minden esetben elsőbbséget élvez a hagyományos eljárási módokkal szemben. Az érintett adatokat praktikusán csupán egyetlen alkalommal rögzítik (ügynevezett *once only* alapelv), amelyekhez azután

¹³ Az európai e-igazságügyi portálon (<https://e-justice.europa.eu/>) ennek érdekében létre fognak hozni egy, a természetes és jogi személyek, valamint az illetékes hatóságok közötti elektronikus kommunikációra használható európai elektronikus hozzáférési pontot.

¹⁴ Sajben Tamás: Digitális közjegyzői megoldások Európában. *Közjegyzők Közlönye*, 67. (2020), 2. 5–27. Az itt hivatkozott európai államok közjegyzői megoldásainak ismertetése döntő részben az itt írott ismertetővel összhangban, azt aktualizálva történik.

¹⁵ *E-Estonia – The Epic Story of the e-State* (é. n.).

¹⁶ Estonian Tax and Customs Board. Lásd: www.emta.ee/eng.

¹⁷ Az észt iskolák a tanulók tanulmányi adatait 2002 óta ebben az alkalmazásban vezetik elektronikusan, és teszik hozzáférhetővé a szülők számára.

¹⁸ The Electronic Health Record (e-Health Record). Lásd: <https://e-estonia.com/solutions/healthcare/e-health-record/>.

¹⁹ E-Prescription. Lásd: <https://e-estonia.com/solutions/healthcare/e-prescription>.

²⁰ Lásd: www.siseministeerium.ee/en/activities/population-procedures/population-register.

²¹ Lásd: www.rik.ee/en/e-land-register.

²² RIK Centre of Registers and Information Systems. e-Business Register. Lásd: www.rik.ee/en/e-business-register.

a közhatalmi intézmények a rájuk vonatkozó szabályozás szerint férhetnek hozzá. Ugyanakkor az adatokkal érintett alanyok valós időben láthatják, hogy adataikhoz ki (mely szerv) és mikor kapott hozzáférést (*transparency by deciding* alapelv). Az észt állampolgárok 2002 óta digitális chipet/minősített, az adott személy saját kezű aláírásával egyenértékű elektronikus aláírás létrehozására alkalmas eszközt tartalmazó e-személyi igazolvánnyal rendelkeznek, ami lényegében egy egyesített útlevél és személyazonosító igazolvány, ezenkívül alkalmas a fent említett állami szolgáltatások igénybevételére. Ugyanez az e-személyi igazolvány teszi lehetővé az észt digitális közjegyzői eljárások igénybevételét is. Az e-személyi igazolvány biztonsági szintje az úgynevezett eIDAS²³ rendelet szerinti bejelentés alapján magas,²⁴ alkalmazása pedig általános és kötelező, vagyis használata, ezzel együtt az elektronikus aláírás lehetősége nem az állampolgár választásától függ.

A digitális állam előnyeit nem csupán észt állampolgárok élvezhetik. A 2014-ben elindult, az észt kormány által támogatott digitális azonosító programnak, az úgynevezett *e-Residency*²⁵ programnak köszönhetően külföldi állampolgárok is szerezhettek „virtuális tartózkodási jogot”, és kivehetik a részüket az észt gazdasági életből. A nem észt állampolgárok ennek keretében speciális, elektronikus chipet és egyedi PIN-kódot tartalmazó kártyához juthatnak hozzá, amely egy erre a célra rendszeresített kártyaleolvasó készülék segítségével működtethető, és lehetővé teszi, hogy a kártya birtokosa akár anélkül is hozzáférhessen az észt elektronikus állami, illetve – 2020 februárjától – a közjegyzői szolgáltatásokhoz, hogy az ország területére lépne. Az e-Residency-kártya ugyancsak alkalmas minősített elektronikus aláírás létrehozására és az aláírt dokumentumok ellenőrzésére is, azonban önmagában nem alkalmas személyazonosításra, nem úti okmány, és nem biztosít észt állampolgárságot, valamint észt adóügyi illetékességet, és önmagában nem jogosít az ország területére való belépésre sem. E kártyák biztonsági szintje az eIDAS rendelet szerinti bejelentés alapján szintén magas,²⁶ és a kártya birtokosa a világ bármely más országából képes Észtország online üzleti portálján²⁷ keresztül közvetlenül, online úton észt székhelyű céget alapítani, képes továbbá bankszámlát nyitni, valamint társasági beszámolóit és adóbevallásait benyújtani, vagy akár észt közjegyző előtt az észt jog alapján üzletrészt terhelő jelzálogot alapítani. A kártya egyébként az online benyújtott igénylést és az észt külképviseleten való átvételt követően azonnal használható, érvényességi ideje 5 év, a megújítás szabályai az igénylésével azonosak.

²³ Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályaon kívül helyezéséről. L 257/73 (2014. augusztus 28.).

²⁴ European Commission: *Documentation about the Estonian eID* (2020. április 2.).

²⁵ E-Residency. Lásd: <https://e-resident.gov.ee/>.

²⁶ European Commission: *Documentation about the Estonian eID* (2020. április 2.).

²⁷ RIK Centre of Registers and Information Systems. Company Registration Portal. Lásd: www.rik.ee/en/company-registration-portal.

Mindezek ismeretében már meg sem lepődünk azon, hogy Észtország az elsők között vezette be a tisztán elektronikus közjegyzői okiratot, amelyhez a 2007-ben létrehozott *E-Notary*²⁸ multifunkciós rendszer nyújtott segítséget. A rendszeren keresztül lehetőség van a közjegyzővel történő online időpont-egyeztetésre, szerződésmintákhoz, továbbá 16 állami nyilvántartáshoz való közjegyzői hozzáférésre, így például az ingatlan-nyilvántartáshoz, a cégnyilvántartáshoz, a házassági vagyoni jogi, illetve a hagyatéki nyilvántartásokhoz való hozzáférésre is. A nyilvántartásokhoz való közjegyzői hozzáférés nem csupán betekintést, hanem automatikus adatátviteli jogosultságot is magába foglal, amelynek során a nyilvántartási adatok közvetlenül illeszthetők a közjegyzői okiratokba. Ugyanez a rendszer mindezek mellett közjegyzői díjat, egyéb díjakat és illetékeket kalkulál, továbbá alkalmas számla kiállítására is. Az elkészült közjegyzői okiratok aláírása és a különböző állami rendszerek részére történő, tisztán elektronikus úton való továbbítása, továbbá az okiratok elektronikus archiválása is ugyanezen a platformon történik. Az E-Notaryt az Észt Közjegyzői Kamara (Notarite Koda) tulajdonolja és üzemelteti, azonban az azt kiszolgáló szerverek üzemeltetése, karbantartása és a felhasználók képzése az Észt Igazságügyi Minisztérium alá tartozó Nyilvántartások és Információs Rendszerek Központjának (Registrite ja Infosüsteemide Keskus; Center of Registers and Information Systems) a feladata. Ez a rendszer napjainkra teljesen kompatibilissé vált az e-Residency-kártyákkal is.

Mindezek mellett az észt személyi igazolvánnyal rendelkező magánszemélyek mobiltelefonon keresztül történő biztonságos azonosítására szolgáló mobil-ID-t az észt telekommunikációs szolgáltatók jogosultak kibocsátani, amelynek segítségével a magánszemélyek mobiltelefonjukat biztonságos digitális személyazonosításra tudják használni az E-Notary platformon is. A megoldás segítségével a felhasználó az elektronikus szolgáltatások igénybevételén túl digitálisan, kártyaleolvasó használatával tud okiratokat aláírni. A rendszer alapját képező speciális SIM-kártyát a telekommunikációs szolgáltatók biztosítják az ügyfél számára. A kártya tartalmazza az eljáráshoz szükséges privát kulcsokat és applikációt, a hitelesítési és aláírási funkciókat. A mobil-ID segítségével létrehozott aláírás ugyancsak egyenértékű az elektronikus személyi igazolvány által létrehozott aláírással.

Mivel a központi állami rendszerben tárolt személyes adatokhoz a közjegyző ez E-Notary rendszeren keresztül közvetlenül hozzáfér, az észt ügyfélnek nem szükséges bemutatnia a személyazonosító okmányát a közjegyző előtt. A közjegyző általi azonosítás az online portál segítségével is elvégezhető.

Az észt megoldásoknál maradvá érdekességgént megemlíthető a 2020. év elejétől az Észt Közjegyzői Kamara kísérleti projektjeként működött *e-Notary Self-Service Portal*, a Közjegyzői Önkiszolgáló Portál, amelyen keresztül Észtország valamely külföldi nagykövetségén történő megjelenéssel lehetőség volt az ország bármely köz-

²⁸ RIK Centre of Registers and Information Systems. E-Notary. Lásd: www.rik.ee/en/other-services/e-notary.

jegyzőjével kapcsolatba lépni és közjegyzői távokiratot készíteni. (A kísérleti projekt kezdetben Észtország helsinki, brüsszeli, stockholmi, londoni és rigai nagykövetségein volt elérhető.) A rendszer használható volt észt e-személyi igazolvánnyal, mobil-ID-vel, e-Resident-kártyával, illetve belga, horvát, lett, luxemburgi, német, olasz, portugál és spanyol elektronikus személyazonosító igazolványokkal. A megoldás segítségével már a bevezetést követő első két hónapban körülbelül 100 közjegyzői távokiratot vettek fel. Ezek az okiratok egyenértékűek az észt közjegyzői irodákban kiállított elektronikus közokiratokkal.

Ebben az eljárásban az ügyfél a portálon keresztül vagy más módon időpontot egyeztetett a közjegyzővel és a nagykövetséggel, majd a nagykövetségen webkamerás kapcsolat segítségével, e-Notary-szoftverrel ellátott számítógépen bonyolíthatta le az eljárást. Az eljárás menetének fizikai biztosítása, illetve az ügyfél külső befolyásmentességének felügyelete és garántálása a konzuli tisztviselő feladata volt, tehát az ügyféloldali bemenetet is egy hatósági személy biztosította. A projekt azonban főként a nagykövetségek alacsony száma miatt sem az ügyfelek, sem a közjegyzők igényeit nem volt képes kielégíteni, amiben feltehetőleg az is közrejátszott, hogy az ügyfeleknek az egyébként is korlátozott számú nagykövetségeken kellett fizikailag megjelenniük.

Mindebből okulva az észt közjegyzőség a fenti modellből kiindulva egy új megoldást dolgozott ki, a modellt akként módosítva, hogy a távolsági azonosítást megelőzően az ügyfél egy speciális megállapodást köt a közjegyzővel. Ennek során a közjegyző azonosítót és jelszót biztosít az ügyfélnek, így az ügyfél mentesül a külföldi nagykövetség felkeresésének kötelezettsége alól, és lényegében bárholnan kapcsolatba léphet a közjegyzővel az eljárás lefolytatása érdekében. Az észt szabályozás értelmében ezekben az esetekben az okiratok kiállítási helyének Észtország minősül, függetlenül attól, hogy az ügyfél hol tartózkodik a digitális aláírás időpontjában. Az eljárás továbbra is az e-Notary Self-Service Portalon zajlik, amely során nem csupán az időpont-egyeztetésre, a kért ügylet adatainak megadására, a fizetendő összeg előzetes kalkulációjára ad lehetőséget a platform, hanem biztosítja az okirat tervezetének elkészítését és az okiratok elektronikus forgalmazását is. A tervezethez az ügyfél a rendszerben megjegyzéseket fűzhet, azonban módosításokat kizárólag a közjegyző jogosult végrehajtani a szövegben. Az eljárás során az ügyfél a portálon keresztül fizetheti meg a közjegyzői díjat és az egyéb díjakat, illetékeket. Ennek a rendszernek az igénybevétele meglehetősen széles körű volt, hiszen azt kezdetben a korlátozott felelősségű társaságok üzletrészeinek adásvételétől kezdve a meghatalmazások készítéséhez, üzletrészek jelzáloggal történő megterheléséhez, házassági, illetve válási kérelmek²⁹ benyújtásához, hagyatéki eljárás lefolytatására vonatkozó kérelmek közléséhez, ingatlanon fennálló, illetve kereskedelmi jelzálog törléséhez vették igénybe, és a későbbi tervek szerint többoldalú okiratokra és eljárásokra

²⁹ Észtországban a házasság közös megegyezéssel történő felbontása kizárólagos közjegyzői hatáskör, a házasságkötés pedig a felek kérelme alapján történhet közjegyző előtt.

is kibővítették volna, azonban az ingatlan-adásvételi szerződések megkötéséhez ez az módszer nem volt megengedett.

A Covid-19-járvány miatt április 6-tól a nagykövetségi megjelenéssel járó eljárás teljesen megszűnt, és általánossá vált a kizárólag közjegyző-ügyfél relációban történő eljárás. Ma már a házasság megkötése és annak felbontása kivételével bármely ügylet megköthető, és bármely eljárás lefolytatható ilyen formában, ez alól már az ingatlan-adásvételi ügyletek sem kivételek. Az új szabályozás a Covid-19 miatt kihirdetett szükségállapot megszűnését követően is hatályban maradt.

Ma az észt közjegyzői eljárások videokonferencia útján is lebonyolíthatók, az észt közjegyzőség által fenntartott biztonságos videórendszeren keresztül. Az azonosítás a fenti azonosító módszerek használatával és az úgynevezett *Veriff*³⁰ biometrikus arcfelismerő rendszer segítségével történik. Az eljárást a közjegyző videófájlban rögzíti. Az eljárás során az ügyfél/ügyfelek és a közjegyző egyszerre látják az okiratot, és a közjegyző a rendszerben valós időben tudja azt szerkeszteni. Az aláírás a portálon, digitálisan történik. Az ügyletről, illetve eljárásról készült okirat digitális formátumú, egy papíralapú példányt azonban a közjegyző köteles megőrizni az archívumában. Természetesen kibocsátható az okiratról papíralapú másolat is. Az elektronikus példány Észtországban korlátlanul felhasználható digitális közigazgatási, hatósági és bírósági eljárásokban, a papíralapú példány külföldi ügyfélhez történő eljuttatása pedig postai úton történik. Az ügyfél utóbb a portálra történő bejelentkezést követően mind az okirathoz, mind a vonatkozó számlához szabadon hozzáfér.

A biztonság érdekében ezen eljárás során az ügyfélnek stabil internetkapcsolattal, illetve jó minőségű hang- és képátvitelre alkalmas eszközzel/eszközökkel kell rendelkeznie, és bármely gyanús körülmény vagy technikai meghibásodás esetén az eljárást a közjegyző jogosult azonnal megszakítani. Így például, ha a közjegyző nem biztos abban, hogy az ügyfél teljes mértékben befolyásmentesen cselekszik, vagy ha az internetes kapcsolat nem megfelelő minőségű, megszakíthatja az eljárást. A távokirat igénybevétele ugyanakkor Észtországban kizárólag lehetőség, arra senki sem kötelezhető, a személyes megjelenéssel lefolytatott eljárások alternatívájaként értelmezhető.

Lettország

Jóllehet Lettország digitális kultúrája elmarad az észt mögött, 2018. július 1. óta ebben az országban is lehetőség van elektronikus közjegyzői távokirat készítésére az úgynevezett *Digi Notar*³¹ rendszernek köszönhetően, a Lett Közjegyzői Kamara (Latvijas Zvērinātu notāru padome) fejlesztésének eredményeként. A közjegyző

³⁰ Veriff. Lásd: www.veriff.com/.

³¹ DigiNotārs. Lásd: www.latvijasnotars.lv/.

ügyfelének mindösszesen egy kamerával és mikrofonnal felszerelt számítógépre, stabil internetkapcsolatra, illetve elektronikus aláírást tartalmazó személyi igazolványra és kártyaleolvasóra van szüksége a közjegyzői eljárásban való részvételhez. Ugyanakkor a platform Belgium, Észtország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália és Spanyolország elektronikus aláírást tartalmazó személyi igazolványaival is használható. A Lettország által kibocsátott elektronikus személyi igazolványok biztonsági szintje az eIDAS³² rendelet szerinti bejelentés alapján magas.³³

Az eljárás során a Digi Notar Office-ba történő belépéshez az ügyfél a központi állami portálon³⁴ keresztül köteles magát regisztráltatni elektronikus személyi igazolványa segítségével. Maguk a közjegyzők a Digi Notar Office-t mind ügyféli, mind közjegyzői minőségben használhatják a megfelelő opció kiválasztásával, külön erre a célra rendszeresített közjegyzői igazolvány vagy egyéb azonosítókártya nem létezik. Ez az elektronikus portál az időpont lefoglalásától kezdve minden eljárási cselekményre használható, ahol az elektronikus kapcsolat értelmezhető. A közjegyző a rendszerben készíti el az okirat tervezetét, ezt megelőzően elektronikus személyazonosítást végez. Az ügyfél a személyi igazolványát vagy az útlevelet köteles a kamerába felmutatni. A közjegyző a bejelentkezés során megkapja az ügyfél nevét és személyi igazolványának számát, majd ezek segítségével az online portálon keresztül leellenőrzi az ügyfél adatait. Ennek során összeveti a kamerába bemutatott személyazonosító igazolványon és a népszerűségi nyilvántartásban található fényképet is.

Az ügyfél az okirat tervezetét a közjegyzőtől e portálon keresztül kapja meg, amelyet a saját számítógépére tölthet. Az automatikus nyilvántartási számmal ellátott okirat felolvasása videókapcsolat segítségével történik, amely során az ügyfél valós időben látja az okiratot. Az okirat elfogadása és aláírása szintén elektronikus, az e-személyi igazolvány chipjén található digitális aláírás segítségével történik. Az ügyfél az elektronikus aláírást követően az okiratot visszaküldi a közjegyzőnek. A portál ellenőrzi az okiraton az ügyfél által tett változtatásokat, illetve azt, hogy az ügyfél elektronikus aláírása érvényes-e. A közjegyző ezt követően saját elektronikus aláírásával látja el az okiratot. A közjegyzői díj megfizetése ugyancsak történhet a portálon keresztül. Az eljárás végén a közjegyző ugyanezen a módon küldi vissza az ügyfél részére az általa aláírt okiratot. Az okirat az eljárás végén az ügyfél által letölthető, de hozzáférhető a jogosultak számára a portál elektronikus tárfelületén keresztül is. Az ügyfél kérésére az okiratról papíralapú másolat is kiállítható, de a közjegyző saját nyilvántartásában kizárólag a digitális verziót archiválja.

Az eljárást a portál videó- és hangfelvétel formájában is rögzíti, amelyet 10 évig kell megőrizni. Ezt követően a felvétel automatikusan törlődik. A felvétel készítés-

³² Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. L 257/73 (2014. augusztus 28.).

³³ European Commission: *Documentation about the LV eID* (2020. január 6.).

³⁴ Lásd: www.latvija.lv/.

sére csak a közjegyző jogosult, az ügyfél a rendszer segítségével a saját gépén nem tudja rögzíteni az eljárást, ami természetesen nem zárja ki azt, hogy az ügyfél egyéb módon felvételt készítsen, azonban annak bizonyító ereje alacsonyabb a Digi Notar rendszer felvételéhez képest.

A lett megoldás esetén a közjegyző szintén diszkrecionális jogkörrel rendelkezik a webkamerás táveljárás leállítására gyanút keltő körülmény felmerülése esetén. Ez a lehetőség akkor is fennáll, ha az ügyfél internetes kapcsolata vagy egyéb technikai paraméterei nem megfelelőek. Előbbi esetben digitális úton nem folytatható le a közjegyzői eljárás, hanem az ügyfél kizárólag személyes megjelenés útján vehet részt az eljárásban, utóbbi esetben azonban a technológiai feltételek helyreállítását követően lefolytatható a digitális eljárás.

A Digi Notar bármilyen típusú és tartalmú okirat készítésére használható, de a gyakorlatban ezeket a digitális eljárásokat a meghatalmazások és a hagyatéki eljárás lefolytatására irányuló kérelmek dominálják. A rendszer egyszerre több ügyfél digitális jelenlétét is tudja biztosítani, így adott esetben házasság közjegyző előtt történő felbontására is alkalmas.³⁵

Franciaország

Ahhoz, hogy az alábbiakban vázolt francia megoldásokat megértsük, néhány mondat erejéig foglalkoznunk kell a közjegyzői rendszerének néhány sajátosságával. A francia közjegyzők a latin típusú közjegyzőségekkel egyezően közhatalmi jogkörrel rendelkeznek, pártatlan és független eljárásra kötelesek. Hatósági jellegük mellett azonban hagyományosan ügyfeleik bizalmasaiként, kiterjedt, részletekbe menő tanácsadási (nem csupán kitanítási) kötelezettséggel és lehetőséggel bírnak. Függetlenül attól, hogy az adott okirat a felek személyes jelenlétében vagy távokiratként készül, általában a felek mindegyike mellett részt vesz az eljárásban egy-egy általuk felkért közjegyző. Azonban nincs akadálya annak sem, hogy ugyanazon közjegyző részére több fél vagy adott esetben az összes fél felkérést adjon, mivel a közjegyző köteles a pártatlanság és függetlenség szabályait tiszteletben tartani. Távszerződések esetén emiatt elkerülhetetlen, hogy az eljárásban annyi közjegyző vegyen részt, ahány fizikai helyszínen az ügyfelek jelen vannak.

Fontos kiemelni azt is, hogy francia közjegyzői eljárásban az ügyfél aláírása „csupán” aláírásának képe, az okiratnak nem szükségszerű eleme. Vagyis bármilyen formában is ír alá az ügyfél (legyen az általánosan használt aláírása, kézjegye vagy csupán két X, illetve egyéb jel), az okirat kizárólag a közjegyző általi aláírása következtében – akár az ügyfél aláírása nélkül is – érvényes, ami a közjegyző francia társadalomban fennálló, évszázadokra visszanyúló stabil bizalmi státuszára

³⁵ Lettországból 2011 februárja óta – meghatározott feltételek teljesülése esetén – van lehetőség a házasság közjegyző előtt történő felbontására.

vezethető vissza. Az okirat tehát csupán közjegyző általi tanúsítása/aláírása alapján is érvényes, ez a közjegyzői tanúsítási eljárás egyben azt is igazolja, hogy az ügyfél hozzájárulását adta az okirat kiállításához.

A francia közjegyzőség gyakorlatában mind az elektronikus okirat (*acte électronique*), mind a távokirat (*acte à distance*) sok évre visszanyúló hagyományokkal bír. Elektronikus okirataik azonban nem minden esetben készülnek távokiratként. A távokirat készítése videókonferencia segítségével történik, de itt az eljárás teljes időtartama alatt minden ügyfél mellett fizikálisan és webkamera segítségével láthatóan-hallhatóan tartózkodnia kell egy közjegyzőnek is, aki ellenőrzi az ügyfél személyazonosságát, tanácsal látja el, és garantálja az eljárás biztonságát. Vagyis az ügyféloldali bemenet hitelességének tanúsítása ezekben az esetekben is közjegyzői feladat.

Franciaországban a fent hivatkozott erős közbizalmi jellemzők miatt nem rögzítik videófelvételen az okirat kiállításának folyamatát.

Közjegyzői terveik közt szerepel, hogy az észt és a lett megoldáshoz hasonlóan a meglévő rendszert leegyszerűsítsék, lehetővé téve a pusztán digitális ügyféli megjelenést, vagyis hogy az ügyfélnek és a közjegyzőnek ne kelljen fizikailag ugyanazon a helyen tartózkodniuk. A Legfelsőbb Közjegyzői Tanács (*Conseil supérieur du notariat* – CSN, amely a francia közjegyzők országos kamarája) ennek érdekében kísérleti projektet indított el.

E hangsúlyozottan kísérleti projektben a közjegyző és az ügyfél közti kommunikáció a CSN által kifejlesztett belső rendszeren keresztül, webkamerás kapcsolattartás útján zajlik. Az informatikai feltételeken kívül az eljárás igénybevételehez szükséges, hogy az ügyfél rendelkezzen okostelefonnal. Az eljárás első lépése az azonosítás, amelyhez a közjegyző sms-üzenetet küld az ügyfél részére. Az sms-ben található linkre koppintva az ügyfélnek telefonja segítségével lényegében le kell fényképeznie a személyi igazolványát vagy az útlevélét, majd egy selfie-t kell készítenie. A két kép internetes felületre történő feltöltését követően számítógépes program analizálja azokat, és ellenőrzi, hogy a selfie-n szereplő arckép megegyezik-e a személyi igazolványról/útlevélről készített képen szereplő arcképpel. Az ellenőrzést a közjegyző „manuálisan”, szabad szemmel is elvégzi. Ki kell emelni, hogy a közjegyzők ezen eljárásuk során jelenleg nem férnek hozzá a népszerűségi nyilvántartási adatokhoz.

Az azonosítást követően kerül sor az okirat közös elolvasására, majd az okirat egészének felolvasására és elmagyarázására, miután az ügyfél elfogadja az okiratot. Az elfogadáshoz a közjegyző e-mailt küld, amelyben egy weblink található. Az elektronikus levelet és linket az ügyfél mobiltelefonján nyitja meg, és a megadott felületen ujjával, a számítógép kameráján keresztül a közjegyző által láthatóan írja alá az iratot. Az okostelefonon készített aláírást egy applikáció helyezi el az okiraton. Végül közjegyző az okiratot hivatali USB-kulcsával (*clé REAL*) írja alá, és elektronikus tanúsítványával zárja le. Megjegyzendő, hogy ilyen típusú USB-kulccsal Franciaországban kizárólag a közjegyzők rendelkeznek.

Az aláírást követően az okiratot a közjegyző elektronikus úton elküldi a Francia Közjegyzők Központi Elektronikus Levéltárába (*Minutier Central Électronique des Notaires de France* – MICEN), amelyet 75 éven keresztül őriznek. Az ügyfél az iratot elektronikus formában kapja meg a közjegyzőtől. Ezen eljárásokban az iratot kiállító francia közjegyző székhelye az irat felvételének helye akkor is, ha az ügyfél nem tartózkodik Franciaország területén.

Az elektronikus okiratot az ügyfél eredetileg, a korábbi megoldások szerint egy speciális, a közjegyző által biztosított táblagépen írta/írja alá, erre azonban a projekt szerinti eljárásban nem lesz lehetőség, mivel ezekben az esetekben a közjegyző és az ügyfél nem tartózkodnak egy helyen, ezért dolgozták ki a fenti eljárást.

A francia projekt gyakorlati alkalmazásához jelenleg még hiányzik a jogi szabályozás.

Felmerül a kérdés, hogy vajon miért nem alkalmaznak a franciák európai szabványok szerinti elektronikus aláírásokat. Érdekes körülmény, hogy Franciaországban az elektronikus aláírások alkalmazása mellőzésének oka jelenleg a személyiségi jogok védelmére vonatkozó szigorú szabályozás, ami miatt az országban nem léteznek elektronikus chipet tartalmazó személyi igazolványok, vagyis a francia állampolgárok számára nem érhető el a személyazonosításnak ez a módja.

A Covid-19-pandémia idején Franciaország közjegyzői irodáinak legnagyobb részénél is működési anomáliák léptek fel, az ügyfelek igényeinek azonban eleget kellett tenni. Emiatt a 2020. április 4-től június 24-ig terjedő időszakban ideiglenes hatállyal,³⁶ rendeleti úton tették lehetővé, hogy a közjegyzői okiratok készítésére a fent említett módon, internetes videókapcsolat útján kerüljön sor, úgy, hogy a közjegyző és ügyfele különböző helyen tartózkodhasson.

A pandémia előtti időkben valamennyi esetben kötelező volt az ügyfél és a közjegyző egyidejű fizikai jelenléte. Amennyiben ez nem volt megoldható, akkor az ügyfél a közjegyző bármely munkatársának meghatalmazást adhatott, amely által az alkalmazott járt el az ügyfél helyett és nevében az okirat aláírásakor, ez a megoldás azonban az egészségügyi válsághelyzetben csak feltétlenül szükséges esetekben volt alkalmazható. Ennek áthidalására vezették be az úgynevezett távolsági megjelenéssel készített közokirat (*acte authentique par comparution à distance*) intézményét.

A videókapcsolat kialakítására a közjegyzők kizárólag a kormány és a CSN által jóváhagyott biztonságos *Lifesize* rendszert használhatják. A közjegyzői irodák nagy része már a veszélyhelyzet bekövetkeztét megelőzően alkalmazta ezt a rendszert, azonban annak alkalmazása nem volt kötelező, így az irodák egy része azzal kezdetben nem rendelkezett. Az ügyfél a Lifesize alkalmazást a közjegyző által biztosított linken keresztül töltheti le. A közjegyző ezen eljárás során főszabály szerint az irodájában kell hogy tartózkodjon, mivel a szükséges biztonságos infrastruktúra

³⁶ Décret n° 2020-395 du 3 avril 2020 autorisant l'acte notarié à distance pendant la période d'urgence sanitaire (2020. április 4.).

ott áll rendelkezésére, azonban ha távoli kapcsolat használatával fel tud csatlakozni irodai rendszerére, home office keretében is eljárhat.

A korábban ismertetett megoldástól eltérően ez esetben az okirat aláírása nem az ügyfél aláírásképeinek telefonos applikáción történő elhelyezésével valósul meg, hanem az okirat felolvasását követően, a közjegyző virtuális jelenlétében az ügynevezett beleegyezést megerősítő tanúsítvány (*attestation de confirmation du consentement*) elektronikus aláírásával. A tanúsítvány egy elektronikus dokumentum, amelyen az ügyfél kifejezett hozzájárulását adja, hogy a közjegyző helyette és nevében aláírja az okiratot.

Ha a közjegyző az aktuális ügyfelet már ismeri, és annak személyes adatait az elmúlt tíz évben akár csak egyszer is kezelte, a tanúsítványt az ügyfél részére a DocuSign³⁷ vállalat által biztosított elektronikus platformon található weblink segítségével küldi el. Az aláírás ezt követően gyakorlatilag egy mobilalkalmazás segítségével történik, amely során a DocuSign az ügyfél telefonjára számsorból álló elektronikus kódot küld, amelynek a weblink adott felületére történő begépelésével az ügyfél aláírása megjelenik a tanúsítványon. Az aláírt tanúsítványt a közjegyző az általa elektronikusan aláírt okirathoz csatolja. A DocuSign az egyetlen vállalat, amely a francia közjegyzőség részére jogosult ilyen szolgáltatást nyújtani, az általa biztosított mobilaláírás pedig az eIDAS rendelet szerinti legmagasabb követelményeknek megfelelő minősített elektronikus aláírás.

Ha viszont az irat felvételének napjához képest elmúlt tíz év során a közjegyző nem kezelte az aktuális ügyfél személyes adatait, a fenti eljárás lefolytatása előtt a DocuSign vállalat elvégzi az ügyfél videokonferencián történő azonosítását. Ehhez a közjegyző egy weblinket küld az ügyfél részére. A személyazonosítás során a DocuSign munkatársai kérdéseket tesznek fel az ügyfélnek, és ellenőrzik személyi igazolványát/útlevélét.

Az új rendszert az ügynevezett „ünnepélyesen felvett” okiratok (*actes solennels*) készítése érdekében vezették be. Az ilyen okiratokat kizárólag személyesen a közjegyző írhatja alá, felhatalmazott jogi munkatársa abban nem helyettesítheti. Ezen okiratok közé tartozik például az ajándékozás, a házassági vagyoni jogi szerződés vagy a jelzálogszerződés. A kialakult gyakorlat szerint azonban bármely okirat készíthető ezen az úton.

Bár a fenti eljárások kissé bonyolultnak tűnnek, Franciaországban a közjegyzők 2021. október végére, tizenhárom évvel az első elektronikus közjegyzői dokumentum (AAE) 2008. október 28-án történt aláírása után már több mint 20 millió elektronikus közokiratot állítottak ki. Az elektronikus okiratok száma bő hét év múlva, 2015 februárjában érte el az egymilliót, majd pedig további négy év alatt megtízszereződve, 2019. április 9-én haladta meg a tízmilliós nagyságrendet. Ezt követően ez a tízmilliós szám további két év alatt, a 2021 első tíz hónapjában

³⁷ Lásd: www.docusign.com/.

kiállított összesen 2,9 millió elektronikus dokumentummal megduplázódott, ami meggyőző ténynek tűnik a digitális ügyintézés oldalán.

Olaszország

Olaszországban jelenleg – ha nem is távokiratként, de – létezik az elektronikus közjegyzői okirat intézménye.³⁸ Ennek fő oka, hogy a jelenleg hatályos szabályozás szerint az okiratot minden esetben személyesen kell az ügyfélnek aláírnia. (2021-től ezen a szabályozáson üt rést a fent idézett Digitális eszközökről szóló irányelv.³⁹)

Olaszországban a közjegyzői eljárás kezdetén az ügyfél ugyancsak köteles megadni a közjegyzőnek fő személyazonosító adatait (név, születési hely és idő, valamint adóazonosító). Az olasz közjegyzők az elektronikus okirat létrehozatalakor a francia megoldáshoz hasonlóan táblagépet használnak az ügyfelek aláírásának felvételéhez. Az eljárás kezdetén az aláírótableten a megfelelő négyzetre kattintva az ügyfélnek el kell fogadnia, hogy az okirat elektronikusan fog készülni. Az okirathoz elektronikus csatolmányok fűzhetők. A közjegyzők elektronikus aláírókártyájuk segítségével írják alá az okiratot. Hasonlóan a francia megoldáshoz, az olasz közjegyzői aláírókártya megszerzéséhez is közjegyzői státusz szükséges, az csak közjegyzői minőségben használható. A digitális közjegyzői aláírás és a keltezés a Központi Elektronikus Levéltárba történő elküldéssel együtt kerül rá az elektronikus okiratra. A küldéssel egy időben a rendszer ellenőrzi, hogy a fájl megfelelően készült-e el, a tableten létrehozott digitális aláírás megfelelő-e, az okirat formai szempontból eleget tesz-e a szabályozásnak, a közjegyző digitális aláírása érvényes-e, illetve az okirathoz hozzáadták-e a szükséges időbélyegzőt.

A francia táblagépes megoldásban csupán az ügyfél aláírásának képe kerül az okiratra, ezzel szemben az olasz közjegyzők által alkalmazott technológia ennél fejlettebb. Tabletjükön nemcsak az aláírás képét rögzítik, hanem az elektronikus felületen történő aláírásra szolgáló speciális toll nyomásának erősségét, mozgásának gyorsaságát és annak dőlésszögét is. Ezeket a tulajdonságokat a rendszer automatikusan regisztrálja és titkosítja a közjegyző számítógépén, majd ezeket az adatokat továbbítja az Elektronikus Közjegyzői Levéltárba. Vagyis a digitális aláírásokhoz minden esetben egy olyan kiterjedt adatkörnyezet kapcsolódik, amely akár hagyományos igazságügyi írásszakértői vélemény megalapozásához is alkalmas lehet. Az adatokhoz történő hozzáféréshez szükséges kóddal kizárólag a levéltár rendelkezik. A hozzáférés megadásához egy hat személyt (akik között szerepel az Országos Közjegyzői Kamara – Consiglio Nazionale del Notariato – elnöke

³⁸ Forrás: Európai Digitális Közjegyzői Megoldások Fóruma. Párizs, 2020. február 4.

³⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1151 irányelve (2019. június 20.) az (EU) 2017/1132 irányelvnek a digitális eszközök és folyamatok társasági jog terén történő használata tekintetében történő módosításáról. L 186/80 (2019. július 11.).

és alelnöke, valamint az olasz közjegyzőknek nyújtott informatikai és telekommunikációs szolgáltatásokért felelős szervezet, a Notartel elnöke is) tartalmazó listán szereplő legalább két személy elektronikus aláírással adott engedélye szükséges.

Mivel a francia megoldáshoz hasonlóan az olasz eljárásban sem szerepel ügyféloldalon elektronikus személyazonosító igazolvány, így ilyen eljárás keretében bármely külföldi ügyfél részére is készíthető elektronikus közjegyzői okirat. (Sőt, amennyiben a közjegyző beszéli az adott idegen nyelvet, az okirat készülhet tolmács közreműködése nélkül is az ügyfél nyelvén vagy akár más idegen nyelven.⁴⁰) A leggyakoribb olasz elektronikus közjegyzői okiratfajta jelenleg a meghatalmazás.

Az elektronikus okiratok nemzetközi áramlásához kapcsolódóan megemlítendő még Olaszországgal kapcsolatban az alább is hivatkozott Bartolus rendszer, amelyet az Olasz Közjegyzői Kamara a német Bundesnotarkammerrel, a francia CSN-nel és a spanyol Consejo General del Notariadoval együtt fejlesztett ki. A projekt lényege a külföldi elektronikus közjegyzői okiratokon szereplő aláírások érvényessége ellenőrizhetőségének biztosítása. A rendszer segítségével lekérdezhető, hogy mely ország mely közjegyzője írta alá az adott okiratot, hogy az okirat módosított okirat-e, emellett pedig a bizalmi szolgáltató neve, valamint az aláírás érvényessége. A Bartolus praktikus elképzelés, azonban szélesebb körű európai szintű használatához az elektronikus közjegyzői okiratok elterjedtségének fokozódására és a technológiai megoldások összehangolására lenne szükség.

Ausztria

A fenti megközelítésektől eltérő osztrák fejlesztés részben belső, részben pedig európai uniós nyomás eredményeképpen jött létre.⁴¹ Ausztriában már évekkel ezelőtt felmerült az egyszemélyes korlátozott felelősségű társaságok (*Gesellschaft mit beschränkter Haftung* – GmbH) jogi szakértő nélküli alapításának lehetősége. Az Osztrák Közjegyzői Kamara (*Österreichische Notariatskammer* – ÖNK) a maga tradícióinak megfelelően reagált egy saját projekttel a felvetésre. Ugyanakkor Ausztriában időközben átültették a fentiekben már említett, Digitális eszközökről szóló irányelvet [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1151 irányelve (2019. június 20.) az (EU) 2017/1132 irányelvnek a digitális eszközök és folyamatok társasági jog terén történő használata tekintetében történő módosításáról], amelynek alapvető célja, hogy a korlátozott felelősségű társaságokat teljes élettartamukon át digitális megoldásokon keresztül lehessen vezérelni. Ebből az az elvárás is fakad, hogy az alapítás online úton, az alapítók személyes jelenléte nélkül történjen.

⁴⁰ Az olasz eljárásokban az eredeti okiratnak nem kell olasz nyelvűnek lennie, de azt mindig le kell fordítani olaszra, és csatolni szükséges az eredeti példányhoz.

⁴¹ Európai Digitális Közjegyzői Megoldások Fóruma. Brüsszel, 2020. február 4.

Ezzel a projekttel az osztrák közjegyzőség sajátos technológiai megközelítéseitől indítatva viszonylag korán startolt, ami magyarázza például a német megoldásokkal való összehasonlítás során tapasztalható különbségeket is. Mindenesetre a szóban forgó osztrák közjegyzői megoldás az ismertetésekor mind az Osztrák Gazdasági Minisztérium, valamint Igazságügyi Minisztérium, mind pedig az Európai Bizottság előtt nagy sikert aratott.

Az osztrák cégalapítási eljárások esetében a kiválasztott közjegyzővel történő online kapcsolatfelvétel az első lépés, amely során az alapító ügyfelek egy digitális portálon található formanyomtatvány segítségével tájékoztatják a közjegyzőt a cégalapítással kapcsolatos elképzeléseikről, valamint megadják részére a szükséges személyes adataikat. Ezt a digitális formanyomtatványt adott esetben a közjegyző is kitöltheti helyettük. Az adatok ellenőrzését követően második lépésként a közjegyző egy *magas biztonságú adatszobát (high security data room)* hoz létre, ahová a felek – az azonosításukat követően – a részükre küldött mobilaláírással léphetnek be, miután a közjegyző e-mailben a megbeszélés időpontját tartalmazó meghívót elküldi a részükre. Az adatszoba műszaki hátterének kialakítása nem teljesen belső fejlesztés eredménye, azt egy félig közjegyzői, félig állami tulajdonban lévő cég valósította meg. Az adatszobán keresztül az ügyfelek és a közjegyző webkamera segítségével közvetlen kapcsolatot hoznak létre egymással. Az ügyfelek akár külföldön is tartózkodhatnak, illetve idegen ország állampolgárai is lehetnek, mivel a megoldásban nem szerepel követelményként, hogy elektronikus személyi igazolvánnyal kell rendelkezniük.

Az ügyfelek az eljárás kezdetén a közjegyzőnek webkamerán keresztül jól láthatóan, vagyis azonosításra alkalmas módon bemutatják személyi igazolványukat vagy útlevelüket.

Az adatszobában a felek és a közjegyző okirati tartalmakat oszthatnak meg egymással, közösen dolgozhatnak a társasági szerződés tartalmán (magan az okiraton azonban csak a közjegyző eszközölhet változást), valamint itt tárolják a felek azonosítási adatait. A folyamat során a közjegyző hivatása szabályai szerint tájékoztatja a feleket a jogügylettel kapcsolatos valamennyi tudnivalóról, tanáccsal látja el a feleket. A társasági szerződés felolvasása és elmagyarázása videokonferencia útján történik. Az okirat ügyfél általi aláírása – az észt mobil-ID-hoz hasonló – mobilaláírás segítségével történik az adatszobában, virtuálisan a közjegyző előtt. A gyakorlatban a mobil-ID-hoz hozzárendelt telefonszámot és aláírási jelszót kell megadni, ezt követően megjelenik az aláíró neve, az aláírás dátuma óra-perc pontossággal, valamint a „Dieses Dokument ist digital signiert” („Ezt a dokumentumot digitálisan írták alá”) mondat. Ezt követően a közjegyző letölti az okiratot, és elhelyezi azon saját elektronikus aláírását, amelyen látható az aláíró neve és közjegyzői státusza, az aláírás időpontja óra-perc-másodperc pontossággal, a kiállító tanúsítványa, az aláírás szériaszáma, illetve a digitális aláírás ellenőrzésére szolgáló információkat tartalmazó weboldal adatai.

Ezt követően a kész közokiratot a közjegyző visszatölti az adatszobába, ahonnan a felek azt letölthetik. A közjegyző ezután intézkedik a cég bejegyzése iránt,

amiről a feleket e-mailben értesíti. A közjegyző az aláírt társasági szerződést, a mobilaláírásokat tartalmazó adatlapot, illetve a bankszámla nyitásáról szóló visszaigazolást az ügynevezett *webERV* rendszeren keresztül továbbítja, az okiratokat pedig az osztrák közjegyzői kamara részvételével kifejezetten digitális archiválás céljából létrehozott *cyberDOC* elektronikus közjegyzői archívumban tárolja. Megjegyzendő, hogy a cégbejegyzést végző osztrák bíróságok a *cyberDOC* adattartalmához a rendszer által küldött kód segítségével közvetlenül hozzáférhetnek, és onnan letölthetik a szükséges okiratokat. A *cyberDOC*-archiválás mellett a közjegyző az adatszoba adatait tömörítve és digitális aláírásával titkosítva saját rendszerében is eltárolja. Az eljárás végeztével a közjegyző lezárja az adatszobát, ami annak végérvényes megszüntetését jelenti.

Az ügyfelek az adatszobába mobilaláírással lépnek be. Az osztrák jogszabályok alapján az ilyen formában létrehozott elektronikus aláírás teljesen egyenértékű a chippel ellátott személyi igazolvánnyal létrehozott elektronikus aláírással. A mobilaláírást Ausztriában a német Web ID⁴² – a bankszektorban komoly tapasztalatokkal rendelkező minősített szolgáltató – cég nyújtja az ügyfelek részére, amely cég az aláírás kibocsátását megelőzően elvégzi az ügyfelek videókonferencia segítségével történő azonosítását is. Ez az azonosítási forma 2017. január 1. óta engedélyezett Ausztriában. Az eljárás ezen része történhet okostelefonon az ügynevezett *WebIDent* applikáció segítségével vagy webkamerával és mikrofonnal felszerelt számítógépen. (Az ügyfélnek a mobilaláírás létrehozatala érdekében mindenképpen rendelkeznie kell okostelefonnal.) Az azonosítás során az ügyfélnek meg kell adnia, hogy a mobilaláírás igénylésének oka korlátolt felelősségű társaság alapítása, valamint választania kell a kiválasztott közjegyző személyére, saját születési idejére és helyére vonatkozó kérdésekre, illetve a webkamerán keresztül be kell mutatnia személyi igazolványát vagy útlevelét. A „külső” személyazonosítást követően a közjegyző megkapja az ügyfél azonosításának igazolását, amelyben az azonosítási szakasz minden részletét láthatja. Ezekre az adatokra alapulnak azután a közjegyző pénzmegosztás megelőzéséhez, valamint a tényleges tulajdonos meghatározásához fűződő cselekményei is.

A rendszer kétévnyi előkészítést követően, 2019. október 8. napján kezdte meg a működését. A szükséges jogszabály-módosítások⁴³ – amelyeket az ÖNK készített elő – 2019. január 1-jén léptek hatályba. A megoldás jelenleg kizárólag korlátolt felelősségű társaságok alapítására szolgál, azonban a távlati tervek között szerepel annak más okiratokra történő kiterjesztése is, ami azonban szélesebb körű jogszabály-módosítást igényel.

⁴² Lásd: www.webid-solutions.de/en/.

⁴³ Elektronische Notariatsform – Gründungsgesetz.

Németország

A német közjegyzőség digitális projektjének célja alapvetően megegyezik a fentiekben ismertetett osztrák projektével, azonban technikai megvalósításában és stratégiai szerepét illetően eltér attól. Míg az osztrák megoldás ösztönzője egy országon belüli és egy európai uniós jogszabályi változás volt, addig a német rendszert kizárólag a Digitális eszközökről szóló irányelv inspirálta. A német közjegyzőség ezzel a megoldással készült fel az irányelv 2021-es átültetésére, amivel egyúttal megkönnyítette a német jogalkotás munkáját.

A projekt révén Németországban közjegyzői közreműködéssel, teljesen online úton, személyes megjelenés nélkül kerülhet sor korlátozott felelősségű társaságok (*Gesellschaft mit beschränkter Haftung* – GmbH) alapítására. A Német Szövetségi Közjegyzői Kamara (*Bundesnotarkammer* – BNotk) saját fejlesztésű, könnyen kezelhető és biztonságos internetes platformot hozott létre erre a célra.⁴⁴

Ezen a platformon az ügyfelek azonosítását – az osztrák megoldástól eltérően – maga a közjegyző végzi videókonferencia segítségével. Ennek keretében ellenőrzi a felek cselekvőképességét és külső befolyástól mentes, szabad akaratát. Szintén eltér az osztrák megoldástól, hogy itt az azonosítás alapja az elektronikus személyi igazolvány, amely a német projektben a személyes ellenőrzés mellett további biztonságot garantál.

Az azonosítás során a közjegyző képes ellenőrizni, hogy az ügyfél személyi igazolványa érvényes-e, és leolvassa annak adatait (ehhez természetesen az ügyfélnek kártyaleolvasóval kell rendelkeznie). A német állam által kibocsájtott elektronikus személyi igazolványok biztonsági szintje az eIDAS⁴⁵ rendelet szerinti bejelentés alapján magas.⁴⁶ A közjegyző hozzáfér az elektronikus személyi igazolványon tárolt fényképhez, és össze tudja hasonlítani azt a webkamerán keresztül közvetített digitális arcképpel, fokozva ezzel az eljárás biztonságát, az elektronikus személyi igazolvány ellenőrzésével pedig meg tud győződni annak érvényességéről.

Az azonosítást követően a közjegyző lefolytatja az eljárást, amelynek része az okirat online felolvasása is. Az okirat ügyfél általi aláírása az elektronikus személyi igazolványon található minősített elektronikus aláírással történik, ezt követően a közjegyző szintén elektronikus aláírásával látja el az okiratot. A német jogi felfogás szerint – a franciától eltérően – az ügyfélnek mindenképpen alá kell írnia az okiratot, csupán a közjegyző aláírása nem elegendő ahhoz, hogy tanúsítsa az ügyfél jognyilatkozatát.

⁴⁴ Dr. Peter Stelmaszczyk: *Online Formation of German Limited Liability Companies*. Elhangzott: Meeting of CNUE New Technologies Committee, 2021. február.

⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. L 257/73 (2014. augusztus 28.).

⁴⁶ European Commission: *Documentation about the German eID notification* (2020. december 16.).

Ha az ügyfél valami oknál fogva mégsem rendelkezik minősített elektronikus aláírási létrehozására alkalmas kártyával, a BNotk bizalmi szolgáltatója távoli minősített digitális aláírást hoz létre, amelyet az elektronikus okirathoz csatolnak. Ez a megoldás szintén megfelel az eIDAS rendelet szerinti magas biztonsági előírásoknak.

A felek azonnal digitális hiteles másolatot kapnak az elkészült közokiratról. A törzstőke befizetésének digitális igazolását követően a szükséges adatokat és a társasági szerződést a közjegyző elektronikus úton eljuttatja a cégnyilvántartás részére. A rendszer emellett az elektronikus társasági szerződést automatikusan továbbítani fogja a 2022. január 1-től rendelkezésre álló elektronikus közokirati archívumba (Elektronisches Urkundenarchiv), amelyből a cégnyilvántartás részére közvetlenül lesznek továbbíthatók az okiratok.

Ahogy az általában is megfigyelhetjük a közjegyzői eljárások kapcsán, bármely olyan esetben, amikor a közjegyzőben gyanú merül fel (például a felek szabad akaratnyilvánításával kapcsolatban), akkor Németországban is megállíthatja a digitális eljárást, és a feleket személyes megjelenésre kötelezheti.

Érdemes megjegyezni, hogy bár a tagállamok jó részében (például Belgiumban, Horvátországban, Luxemburgban, Olaszországban, Spanyolországban) a gazdasági társaságok alapítása közjegyzői hatáskör, a német és osztrák közjegyzőségek mellett más közjegyzőségek eddig nem jelentkeztek hasonló projektekkel, ami előnyt biztosít a német és/vagy osztrák megoldások elterjedéséhez.

Mindezeket túl érdemes szót ejteni a német közjegyzőség egy másik fejlesztéséről is, amely egy *blockchain* alapú nyilvántartás létrehozására irányul, mégpedig a különféle meghatalmazások nyilvántartása érdekében. A projekt célja, hogy az érvényben lévő meghatalmazásokról egy olyan, akár mobilalkalmazás révén is elérhető nyilvántartást hozzon létre, amelyik a világ bármely pontjáról valós időben karbantartható és elérhető. A megközelítés ugyanakkor tekintettel van egy későbbi, kiterjedtebb, sokoldalúbb alkalmazásra is.

Csehország

Ahogy az várható volt, nem utolsósorban a sokszor idézett 2019/1151 irányelvnek köszönhetően a cégeljárásra kifejlesztett német megoldás gyorsan követőkre talált, ugyanis a Csehországban 2021 szeptemberében hatályba lépett normák a német modellhez hasonlóan szabályozzák a cseh cégeljárást. A cseh közjegyző azonban – eltekintve a német megoldással – nem a személyi igazolványból, hanem közvetlenül az állami nyilvántartásból szerzi be az ügyfél azonosításához szükséges adatokat, beleértve az azonosítandó felek fényképét is. A cseh közjegyző előtt a feleknek jelenleg még saját elektronikus aláírással kell rendelkezniük, de rövid időn belül a rendszer már alkalmas lesz arra is, hogy a közjegyzők maguk is kibocsáthassanak elektronikus aláírást az ügyfél számára az online cégalapítás során. A közjegyzők

Csehországban már korábban is rendelkeztek elektronikus aláírással, amit ezekben az eljárásokban is használhatnak. Mivel a cseh közjegyző jogosult az alapított céget a cégnyilvántartásba közvetlenül bejegyezni, az ügyfél a videókonferencián lefolytatott eljárás végén elektronikus formában kézhez kapja újonnan alapított cége cégekivonatát, és az eljárási díj lerovása is ezzel egyidejűleg, online történik.

A Cseh Köztársaságban tehát a közjegyzők a társasági jog területén elektronikus közjegyzői okiratokat állítanak ki, amelyek személyes ügyféljelenlét mellett vagy távoli, digitális ügyfélkapcsolat útján jönnek létre. Ez utóbbi esetben az ügyfelet a közjegyző kötelezően alkalmazott videókonferencia és nyilvántartási adatlekérdezés útján azonosítja *eID* vagy *bankID* segítségével, emellett a közjegyzők az azonosítást kiegészítő hozzáférést kapnak a cseh állampolgárok polgári nyilvántartásban szereplő adataihoz és fényképeihez. A közjegyzői okirat ma már minden cégalapítási és -módosítási ügyben elektronikus formában készül el, amelyet a felek elektronikusan írnak alá, és amelyhez a közjegyző csatolja a minősített elektronikus aláírását és minősített elektronikus időbélyegzőjét.

A rendszerben többféle elektronikus aláírás alkalmazható. Az ügyfél *eIDAS* rendelet szerinti minősített elektronikus aláírást vagy minősített tanúsítványon alapuló fejlett elektronikus aláírást használhat, ugyanakkor a *bankID* használatát a közjegyzői kódex külön engedélyezi (szabályozza). Az eljárás lezártaival az újonnan alapított céget vagy a meglévő társaságokra vonatkozó módosításokat a közjegyző közvetlenül jegyzi be a cégjegyzékbe.

A cseh közjegyzői digitalizáció nem állt meg a cégeljárás területén, 2021 őszétől a fent írottakon túl lehetőség van egy, az *ASIC-E* konténerformátumon alapuló újfajta aláírás-hitelesítésre is,⁴⁷ továbbá bevezettek két új, a Cseh Köztársaság Közjegyzői Kamarája által vezetett nyilvántartást, mégpedig a Hiteles Aláírások Nyilvántartását és a közjegyzői okiratok nyilvántartását (Közjegyzői Okirattár). A nyilvántartások egyik célja, hogy az okiratot aláíró személyre vagy az így archivált közokiratra vonatkozó hivatkozási szám és adatok megadása mellett a közjegyzői okiratok valódisága online ellenőrizhető legyen. A Közjegyzői Okirattárba mind

⁴⁷ A gyakorlatban az ügyfél átadja a közjegyzőnek az általa aláírt okiratot, és nyilatkozik az aláírás valódiságáról (elismeri sajátjának). Ezt követően a közjegyző záradékot csatol az elektronikus dokumentumhoz. Az *ASIC*-konténer az elektronikus aláírások hitelesítéséhez és későbbi ellenőrzéséhez használatos. Az eljárás *PDF*-formátumú dokumentumokat igényel, amelyeken az aláírás-hitelesítés akként zajlik, hogy a kérelmező által aláírt eredeti dokumentumról készítenek egy *PDF*-másolatot, amelyet a kérelmező betérjeszt a közjegyzőhöz. A közjegyző ellenőrzi a másolat és az eredeti irat egyezését, és az aláíró fél nyilatkozata alapján egy külön iratban tanúsítja az aláírás eredetiségét, majd a két iratot egy elektronikus „tartályba”, *ASIC*-konténerbe helyezik. A kérelmező eredeti dokumentuma változatlan formában marad, az aláírás-hitelesítés nem válik az eredeti irat részévé. Végül a közjegyző az *ASIC*-konténert lezárja, és elektronikusan aláírja. Bármely későbbi kísérlet, amely a konténer tartalmának módosítására irányul (például a fájl cseréjére irányuló kísérlet) érvényteleníti a hitelesítést. A sértetlen *ASIC*-konténer tartalma megtekinthető, de sérelem nélkül nem módosítható. A hitelesítés ugyanakkor a közjegyzői kamara honlapján is ellenőrizhető.

az elektronikus, mind a papíralapú közjegyzői okiratokat fel kell venni, papíralapú irat esetében annak jól olvashatóan szkennelt változata kerül a nyilvántartásba. A feltöltött okiratok nem nyilvánosak, ahhoz csak az érdekeltek férhetnek hozzá. A Hiteles Aláírások Nyilvántartása ellenben nem tartalmazza az aláírt irat képét, hanem csupán az aláírás igazolására vonatkozó adatokat.

Belgium

Belgium sajátos utat követ a digitális innováció terén. A francia jogi és közjegyzői hagyományokkal rendelkező országban annak ellenére nem létezik a tisztán elektronikus közjegyzői okirat intézménye, hogy technikai feltételek szempontjából kedvezőbb helyzetben van, mint délnyugati szomszédja, hiszen az országban létezik a chippel ellátott, elektronikus aláírásra alkalmas személyi igazolvány. Mindenesetre a belga közjegyzőség egy tradicionális hatásköre, az árverezés digitális platformra terelésével próbál teret biztosítani az elektronikus közjegyzői okiratnak.

Az úgynevezett *Biddit* portál⁴⁸ tulajdonképpen egy digitális árverési felület, amelyen az önkéntes elhatározáson alapuló nyilvános árverések (*ventes publiques volontaires/vrijwillige openbare verkopen*) zajlanak.

Az online árverés keretében a közjegyző az eladó kérelme alapján elkészíti az adott ingatlan fényképes adatait, és azt felhelyezi a *Biddit* rendszerre. A licitáló Bidditen való azonosításához a fent említett belga e-személyi igazolvány vagy az úgynevezett *Itsme* applikáció szükséges. Az *Itsme* a négy vezető belga bankból (Belfius, BNP Paribas Fortis, ING, KBC) és három mobilszolgáltatóból (Orange, Proximus, Telenet) álló Belgian Mobile ID konzorcium fejlesztésének eredménye. Az *Itsme* egy speciális mobilapplikációt használó rendszer, amely biztonságos személyazonosítást és a tranzakciók jóváhagyását teszi lehetővé. Az *Itsme* digitális személyazonosságot nyújt, amely főként belga hatóságoknál, pénzintézeteknél és más szervezeteknél (például egészségpénztáraknál)⁴⁹ használható.

Az igénylés feltétele a betöltött 18. életév, a Belgiumban kibocsátott elektronikus eID-kártya vagy a Luxemburgban kiadott úgynevezett LuxToken megléte (ezek nem kötődnek az adott országok állampolgárságához). Az *Itsme* használata egyszerű: a partner honlapján található *Itsme*-logóra kattintást követően az adott személynek meg kell adnia az applikációhoz kapcsolt mobiltelefonjának számát. A honlap üzenetet küld az applikációra, amelyben látható, hogy milyen ügyben történt a használat kérelmezése. Végül az applikáción keresztül az öt számjegyű PIN-kód vagy az ujjlenyomat megadásával jóváhagyható az adott kérelem.

A Bidditen licitáló személy külföldi állampolgár is lehet, aki nem feltétlenül rendelkezik az *Itsme* applikáció használatához szükséges belga eID-vel vagy

⁴⁸ Lásd: www.biddit.be/nl/catalog/landing.

⁴⁹ Lásd: www.itsme.be/en/partners.

LuxTokennel. Ennek áthidalása érdekében az adott személyt az eljáró közjegyző az árverési felülethez használható azonosítóval és jelszóval látja el.

A rendszer transzparens, a keresés, illetve annak beállításai hasonlóak egy ingatlanközvetítő oldaléhoz. A honlapon/mobilapplikáción láthatók az ingatlan adatai, a licitálók azonban nem láthatják egymás személyes és egyéb adatait, továbbá a licitálók tényleges számát, csupán annyit, hogy mások is licitálnak az adott eljárásban. Az ingatlan adatain kívül a rendszer tartalmazza az ahhoz kapcsolódó tanúsítványokat (például az energetikai tanúsítványt), valamint az eljáró közjegyző szükséges adatait, köztük az elérhetőségéhez szükséges információkat. Ingatlanügyletek kapcsán a francia rendszerhez hasonlóan a közjegyző Belgiumban is alapos kutatást végez, többek között az ingatlan állapotával, urbanisztikai adataival, a kapcsolódó lakás- és helyiségbérleti kérdésekkel stb. kapcsolatban.

A licitáló az első licit megtétele előtt köteles elfogadni az árverés és az adásvétel feltételeit. A licitálás többféle módon történhet. Lehetséges például azt a pontos összeget előre megadni, amelyet a licitáló az ingatlanért kész fizetni. Emellett a licitáló meghatározhatja az első árverési licitösszeget és azt a maximális összeget is, amelynek eléréseig az árverésben részt kíván venni. Utóbbi esetben, amennyiben a licitösszeget valamely más licitáló túllépi, a rendszer a licitáló által megadott lépcsős összeggel arra automatikusan rálicitál, és ez adott esetben egészen addig zajlik így, ameddig a maximálisan megadott összeget el nem éri.

Minden árverés nyolc napig tart, amelyet óra és perc pontossággal határoznak meg. Amennyiben az utolsó öt percben újabb licitösszeget adnak meg, az árverés automatikusan öt perccel meghosszabbodik. A meghosszabbított időtartam alatt már kizárólag olyan személy tehet új ajánlatot, aki az eljárásban korábban is licitált. Egyébként az eddigi esetek 80%-ában a hosszabbítás időszakában születtek a győztes árverési ajánlatok, az eddigi leghosszabb tartamú hosszabbítás pedig két órát tett ki.

A közjegyző az árverés lezárását követő tíz napon belül köteles a licitálók felkeresésére, amely során ellenőrzi, hogy a licitáló nem áll-e gondnokság vagy csődeljárás alatt, ennek eredményeképpen bizonyos licitálókat vissza is utasíthat. Az első öt licitáló az árverési jegyzőkönyv (*procès-verbal d'adjudication*) aláírásáig kötve marad az ajánlatához. Amennyiben a győztes licitáló bármely oknál fogva nem veszi/veheti át az ingatlant, a második legmagasabb ajánlatot tevő személy jogosult és kötelezett az átvételre, az így kieső győztes azonban köteles a két ajánlat közti különbözetet megfizetni.

Mivel Belgiumban elektronikusan még nem lehetséges közjegyzői okiratot aláírni (erre az Itsme applikáció nem alkalmas), a győztes licitálónak személyesen kell megjelennie a közjegyző előtt.

Erdekességként még megemlíthető, hogy a statisztikák szerint a Biddit használatának 70%-a okostelefonon zajlik, és aukciónként rendszerint legalább tíz licitáló verseng, míg a személyes jelenléttel lefolytatott árverések esetén általában kettő-három főnél több nem vesz részt az eljárásban.

Európai szintű, közjegyzői digitális támogató rendszerek

EUFides

Az *EUFides* platform célja a határon átnyúló ingatlan-adásvétel során igénybe vett közjegyzői közreműködés támogatása. Ha például egy francia rezidens szeretne ingatlant vásárolni Belgiumban, ekkor elegendő elmennie egy francia közjegyzőhöz, aki elkészíti a szükséges okiratokat, majd azt az *EUFides* biztonságos csatornáján át küldi egy belga kollégájának, aki szükség esetén módosítja a szerződés tervezetét, hogy a belga jog alatt érvényesen bejegyezhető legyen az adásvétel. Elméletileg a rendszer alkalmas más okiratok (például hagyatéki okiratok) elektronikus cseréjére is. A rendszer 2012-ben kezdte meg a működését. Működtetője egy kifejezetten erre a célra létrehozott belga nemzetközi nonprofit szervezet (AISBL), a technikai üzemeltetés pedig a Párizsi Közjegyzői Kamara feladata. A rendszerben jelenleg a francia, belga, luxemburgi, olasz, spanyol közjegyzőségek vesznek részt felhasználóként, azonban a tapasztalatok azt mutatják, hogy az ingatlan-adásvétel tipikusan nem olyan jogviszony, amelyhez ezt a fajta távszerződéskötési módot vennék igénybe a felek. A rendszer kibővítésének egyik új alternatívája lehet a jelenleg német–spanyol fejlesztés alatt álló *EUDoc* projekt, amely a határon átnyúló közjegyzői kommunikációt és okirat-forgalmazást hivatott támogatni, valós idejű audiovizuális és iratforgalmazási lehetőségek biztosítása révén.

ARERT/ENRWA

A működését 2005-ben megkezdő Association du Réseau Européen des Registres Testamentaires (European Network of Registers of Wills Association) rendszer célja a közjegyzői kamarák által működtetett végrendeleti nyilvántartások összekapcsolása követlen hozzáféréssel (RERT) vagy kompetens személy (például levéltár) beiktatásával (RERT Light). A rendszerből való lekérdezés választ képes adni arra, hogy hagyott-e az örökhagyó maga után végrendeletet az adott országban, és ha igen, akkor az melyik közjegyzőnél található. A platform legújabb funkciója a tervek szerint az Európai Öröklési Bizonyítványok Nyilvántartásainak összekapcsolása, azonban egyelőre nagyon kevés államban került sor ilyen regiszter felállítására. Ugyanakkor hasznos lenne egy olyan párhuzamos, ARERT-tel összekapcsolt nyilvántartás létrehozása, amelybe a nemzeti közjegyzők bejegyezhetik, hogy egy adott örökhagyó után elkezdődött a hagyatéki eljárás, ezáltal az eljárások duplikálása elkerülhető lenne. Az európai öröklési rendelet érvényesülésével kapcsolatban jelenleg is folyamatban van egy adatkutatás, amelyet a MOKK Adatkutató Alintézete végez. Az ARERT rendszer működtetője ugyancsak egy kifejezetten erre a célra alakult belga nemzetközi nonprofit szervezet (AISBL), a technikai üzemeltetés pedig a Francia Legfelsőbb Közjegyzői Tanácshoz tartozó Groupe ADSN feladata.

A rendszerben jelenleg részt vevő tagállami közjegyzőségek Ausztria, Belgium, Bulgária, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Litvánia, Luxemburg, Hollandia, Lengyelország, Románia és Szlovákia közjegyzői kamarái, és megfigyelői státuszban csatlakoztak hozzá Horvátország, Olaszország, Málta, Portugália, Szlovénia és Spanyolország közjegyzőségei, ugyanakkor társult partner a svájci és az észti közjegyzőség.

ENN

A platform teljes neve European Notarial Network; franciául: RNE – Réseau Notarial Européen. Létrehozásának célja 2006 októberében a 22 CNUE-tag kijelölt kapcsolattartói (*interlocutor/interlocuteur*) közti együttműködés volt, főként határon átnyúló ügyeket érintő esetekben, rendszeres online, illetve évi 2 személyes találkozóval. Az ENN hozta létre többek között a közjegyzőket érintő információs weboldalakat (mint például *Successions in Europe*, *Couples in Europe* stb.). Az információcseré ma már online platformon keresztül történik. A platform fenntartásának célja ma már az, hogy a tagszervezetek közjegyzőinek közvetlen kommunikációját támogassa. A platformot a CNUE működteti, így az nem külön szervezet, és nem is rendelkezik jogi személyiséggel, résztvevői 22 CNUE-tagközjegyzőség, továbbá megfigyelőként Szerbia, Montenegró, Észak-Macedónia és Törökország.

BARTOLUS

A *BARTOLUS* eredeti célja az elektronikus aláírások elterjedésétől kezdődően az európai közjegyzők által használt elektronikus aláírások érvényességének ellenőrzése volt, amit az EUDoc, egy jelenleg fejlesztés alatt álló, spanyol–német együttműködés keretében fejlesztett, az EUFidesszel kapcsolatban is említett platform hivatott felváltani a közeli jövőben. Működtetője az Olasz Közjegyzői Kamara, és jelenlegi tagjai a francia, német, spanyol és olasz közjegyzőségek.

CNUE Új Technológiák Bizottsága és a CNUE Futurológiai Fóruma

Az európai közjegyzői digitalizáció kapcsán érdemes megemlíteni a CNUE két további intézményét, a huzamosabb ideje működő Új Technológiák Bizottságát és a 2016-ban létrehozott Futurológiai Fórumot. Előbbi feladata a közjegyzők számára aktuálisan elérhető és szükségszerűen alkalmazandó technológiai megoldások közjegyzői hivatásrendbe való adaptálása, ezzel kapcsolatban ajánlások megfogalmazása, ahogy az például az elektronikus archívumok, elektronikus aláírás vagy a blockchaintechnológia adaptálása kapcsán megfigyelhető, míg utóbbi feladata

a feltörekvő technológiák és azok közjegyzőségre gyakorolt várható hatásainak detektálása és elemzése, a javaslattétel és a stratégiai felkészülés.

A két szervezet tevékenysége egymásra épül. Így például a Futurológiai Fórum egy 2017. évi, a CNUÉ közgyűlése elé terjesztett ajánlásában már rámutatott egy európai közjegyzői felhő létrehozásának szükségességére és lehetőségeire, ugyanakkor az Új Technológiák Bizottsága 2021 első negyedévében már ennek az európai közjegyzői felhőnek a létrehozására tett lépéseket.

Az aktuális folyamatokat illetően a Futurológiai Fórum 2021 novemberében Párizsban rendezett konferenciáján a rendezvény előadásai között szerepelt a magyar közjegyzőség adatstratégiájának bemutatása, amiből kiindulva a fórum javaslatot tett a tagállami közjegyzői adatstratégiák kidolgozására, ezeken keresztül pedig egy európai közjegyzői adatstratégia kialakítására, többek között annak érdekében, hogy az európai közjegyzőséget felkészítse a mesterségesintelligencia-alapú technológia alkalmazására. Megjegyzendő, hogy a Futurológiai Fórum tevékenysége szorosan összekapcsolódik a MOKK Adatkutató Alintézetének kutatásaival.

Közjegyzői digitalizáció Magyarországon

Közjegyzői datafikáció és digitális közjegyzői folyamatok Magyarországon

A hazai közjegyzőségben hosszú időre visszanyúló hagyományai vannak a digitális rendszerek építésének, ezért a közjegyzői eljárásokkal kapcsolatos digitális adatképződés lényegében már a közjegyzőség 1992-ben történt újraalakulásával megkezdődött, és azóta is tart. Ma már a Magyar Országos Közjegyzői Kamara kezelésében lévő adatok mennyisége és minősége jóval meghaladja azt a határt, amelyen túl ezt az adathalmazt valódi *big data*-nak lehet nevezni.

Az első lépést a közjegyzői datafikáció útján a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (MOKK) meglehetősen korán megtette. 1992-ben a hatályban lévő 2. számú kamarai iránymutatás nyomán létrejött az első, hagyatéki eljárásokat támogató digitális rendszer, a Végrendeletek Országos Nyilvántartása (eredeti nevén Végrendeletek Központi Nyilvántartása), amelybe felvételt nyerhetett minden közjegyző által közokiratba foglalt vagy közjegyző által letétbe vett végrendelet ténye. Kezdetben az ügyfelek választásán múltott a nyilvántartásba vétel.⁵⁰ Nem kellett sokat várni a következő lépésre, amikor a Polgári Törvénykönyv egy módosítása nyomán⁵¹ a MOKK létrehozta a Zálogjogok Országos Nyilvántartását (ZONY – hatályos: 1997. május 1-jétől). Az adatképződési folyamatok a törvényi előírások támogatásával kaptak erőre, amit jól mutat az is, hogy a végrendeleti nyilvántartási rendszer használata a 2007-es törvényi szabályozással vált általánossá és kötelezővé.

⁵⁰ 1991. évi XLI. törvény a közjegyzőkről 135. § (4) bekezdés.

⁵¹ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 260. § (2) bekezdés.

A következő fontos lépés az elektronikus hivatali aláírás bevezetése volt 2004. július 1-jétől,⁵² amit a fizetési meghagyásokat támogató digitális rendszer⁵³ felépítése és 2010 júniusában történt elindítása követett. Ugyanebben az évben, 2010-ben kezdte el a működését további két, a MOKK részvételével fejlesztett és általa üzemeltetett nyilvántartás, az ÉNYNY (Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása)⁵⁴ 2010 januárjától és a szeptemberben induló GKZONY (Gépjárműveket terhelő Zálogjogok Országos Nyilvántartása).⁵⁵

A Hitelbiztosítéki Nyilvántartás (HBNY)⁵⁶ 2014 márciusában kezdte meg a működését, szinte egy időben a Házassági és Élettársi Vagyoni Szerződések Nyilvántartásával (HEVSZNY).⁵⁷

A közjegyzői okiratok elektronikus forgalmazására az elektronikus hivatali aláírás bevezetését követően nyomban lehetőség nyílt, azonban arra nagyjából 2018-ig nem igazán mutatkozott igény. Lényegesebb változást az e-ügyintézésben az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény 108. § (1) bekezdése (hatályos: 2018. január 1.) hozott, amely szerint a közjegyzők is elektronikus ügyintézészt biztosító szervek.

Fontos lépés volt a digitális alkalmazkodás során a közjegyzők új, elektronikus ügyviteli rendszerének kialakítása⁵⁸ és 2020. január 1-jétől történt bevezetése, amely rendszer integrálja a közjegyzői eljárásokat támogató digitális rendszereket és nyilvántartásokat, és folyamatos fejlesztés alatt áll.

A datafikáció szempontjából ki kell emelni, hogy a 2004. július 1-jétől hatályos, a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény – azóta többször módosított – 166/A. §-a⁵⁹ kötelezővé tette és teszi a digitális archiválást a közjegyzői okiratok, a jegyzőkönyvi ténytanúsítványok, valamint a külön jogszabályban meghatározott nemperes eljárásban hozott jogerős határozatok vonatkozásában. Ugyanakkor 2020. december 16-a óta az archiválási szolgáltatást a NOTARchiv Kft. végzi mint minősített archiválási szolgáltatást nyújtó szervezet, ez a MOKK

⁵² A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 21/A. §-át beiktatta a Kjtv.-t módosító, az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény módosításáról szóló 2004. évi LV. törvény 21. §-a – hatályos: 2004. július 1-jétől.

⁵³ A fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény – hatályos: 2010. június 1-jétől.

⁵⁴ Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 36/E. § – hatályos: 2010. január 1-től.

⁵⁵ Az egyedi azonosításra kétséget kizáróan alkalmas ingó dolgok zálogjogi nyilvántartásának részletes szabályairól szóló 80/2009. (XII. 28.) IRM rendelet – hatályos: 2010. szeptember 1-től.

⁵⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény XXV. fejezete – hatályos: 2014. március 15-től.

⁵⁷ Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 36/H. § – hatályos: 2014. március 15-től.

⁵⁸ A közjegyzői ügyvitel szabályairól szóló 29/2019. (XII. 20.) IM rendelet – hatályos: 2020. január 1-től.

⁵⁹ A 166/A. §-t az elektronikus cégeljárásról és a cégiratok elektronikus úton történő megismeréséről szóló 2003. évi LXXXI. törvény 12. § (4) bekezdése vezette be.

tulajdonában álló gazdasági társaság szerepel az NMHH bizalmi szolgáltatásokkal kapcsolatos nyilvántartásában.⁶⁰

A hazai olvasók számára talán nem kell külön részletezni, hogy hazánkban a közjegyzői eljárások közjegyzői oldali jellemzői közé tartozik a fokozott biztonságú minősített elektronikus hivatali aláírások alkalmazása, az állami nyilvántartásokhoz (például ingatlan-nyilvántartás, cégnyilvántartás, népesség-nyilvántartás, lakcím-nyilvántartás, gépjármű-nyilvántartás stb.), valamint egyéb nyilvántartásokhoz való hozzáférés, és persze a közjegyzői nyilvántartásokhoz való hozzáférés is. A tisztán elektronikusan kiállított közjegyzői okiratok közjegyző oldali technológiai feltételei is biztosítottak, akadály azonban az ügyféli oldalon az elektronikus aláírások csekély mértékű hazai elterjedtsége.

Közjegyzői eljárásaink jelentős részben támaszkodnak a fent hivatkozott digitális segédrendszereinkre és nyilvántartásainkra. A közjegyzői nyilvántartások és támogató rendszerek kommunikációs és iratforgalmazó/adatforgalmazó belső folyamatai döntő részben elektronikusan zajlanak, a külső folyamatokban pedig az aktuális jogszabályi keretekhez igazodva alkalmaznak a közjegyzők digitális eljárási elemeket.

A pandémia által kiváltott rendkívüli szabályozás az okiratok és tanúsítványok esetében nem engedte meg hazánkban a közjegyzők részére az ügyfél teljes távollétével járó eljárás lefolytatását.

A gyors jogalkotási reakció következtében a járvány első, a 2020. év tavaszi időszakára eső szakaszában az akkor érvényben volt 74/2020. (III. 31.) és a 102/2020. (IV. 10.) Korm. rendeletek, valamint az ezekben adott felhatalmazás alapján kiadott 1/2020. (IV. 1.) számú MOKK elnöki utasítás a hazai közjegyzők részére néhány hónapon keresztül lehetővé tette a közjegyzői okiratok (ügyleti okiratok és tanúsítványok) felolvasásának „távfelolvasásként” történő fogatosítását. Ennek következtében a hazai közjegyzők, még ha rövid ideig és korlátozott mértékben is, de tapasztalatot szerezhettek a távol lévő ügyfelek részvételével lefolytatott eljárások területén, ezen eljárásokat a következő járványidőszakokban újra igénybe lehetett venni.

Az új eljárás lényege röviden úgy foglalható össze, hogy az ügyfél erre irányuló kérelmére a közjegyző – az ügyfél által is elfogadott videokommunikációs rendszeren keresztül – az ügyféllel/ügyfelekkel folyamatos videó- és hangkapcsolatot fenntartva kommunikálhatott, és ennek a kommunikációnak a keretében sor kerülhetett a közjegyzői okiratok felolvasására is.

Az új lehetőség nyilván népszerűbb lett volna, ha nem csupán a felolvasás, hanem a teljes okiratfelvételi eljárás megvalósulhatott volna online módon, tehát az ügyfeleknek még arra a néhány perces időtartamra sem kellett volna találkozniuk a közjegyzővel, amíg azonosítják őket, megteszik a szükséges nyilatkozatokat, és aláírják az okiratot. Tisztában kell lennünk azonban azzal, hogy amint arra a fenti európai körkép is következtetni enged, a tisztán online közjegyzői eljárások technológiai

⁶⁰ Lásd: <http://webpub-ext.nmhh.hu/esign2016/szolgpParams/main.do>.

feltételei a közjegyzői okiratok területén hazánkban jelenleg nem állnak fenn maradéktalanul, ám ennek okai nem a közjegyzői infrastruktúrában keresendők.

A közjegyzői okiratok a jövőre vonatkozóan nyújtott biztosítékok. Az ilyen, jövőre irányuló biztonság megteremtésének feltételei nem csupán technológiai természetűek. A távol lévő ügyfelek közreműködésével lefolytatott eljárások esetében azonban maguktól értetődően nagyobb hangsúllyal merülnek fel a technológiai kérdések. A távokirat megvalósításának a jelenleg rendelkezésünkre álló videókommunikációs eszközök fogyatékosai, illetve a kifejezetten e célra fejlesztett videokommunikációs hálózat hiánya és a minősített elektronikus aláírás hazánkban tapasztalható csekély elterjedtsége, illetve az egyéb, általánosan alkalmazható biztonságos azonosítási módok korlátozott elterjedése szab gátat. Többek között ez volt az oka annak, hogy az ügyfeleknek a távfelolvasás alkalmazása mellett közvetlenül is találkozniuk kellett a közjegyzővel, például a személy- és szándékazonosítás, az ügyféli aláírás beszerzése és bizonyos nyilatkozatok személyes megtétele érdekében. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy az eljárás így is alkalmas volt arra, hogy az ügyfelekkel való személyes érintkezést a járványhelyzet által megkövetelt minimális időkeretek közé szorítsa.

A tisztán elektronikus, távol lévő ügyfelek részvételével lebonyolított közjegyzői okirati eljárások (távokiratok) megvalósíthatóságát illetően sem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a közjegyzői eljárások eredményeként kiemelt bizonyító erejű okirat, közokirat áll elő, amely joghatásának döntő részét a legtöbb esetben majd csak évek vagy évtizedek múltán fejtí ki. Így az iratok felvétele és az alkalmazott technológia igénybevétele során különös körtekintéssel kell eljárni annak érdekében, hogy az irat a felvételét követően eltelt időtől függetlenül, változatlanul képes legyen a tőle elvárt joghatásokat kiváltani.

Ennek a „körtekintésnek” pedig a *távokiratok* esetében is feltétlenül ki kell terjednie legalább az ügyfelek személyének és akarati viszonyainak kétséget kizáró azonosítására (i), a biztonságos, zárt és a lehető legteljesebb kommunikáció biztosítására (ii), valamint a kiállított közokirat biztonságos forgalmazására, őrzésére, bizonyító erejének hosszú távú megőrzésére (iii).⁶¹

A megkerülhetetlen big data paradigma

A *big data* és a jog területén képződő adatok összefüggéseivel e kötet *big data* alapú jogi elemzőprogramokról Zódi Zsolt által írott fejezete, valamint a szerző más írásai is foglalkoznak,⁶² azonban a témára néhány mondat erejéig ki kell térni kifejezetten a közjegyzői datafikációs kölcsönhatások vonatkozásában is.

⁶¹ Parti Tamás: Technológiák és rítusok. *Közjegyzők Közlönye*, 68. (2021), 2. 5–14.

⁶² Zódi Zsolt: A jogi szövegek mint big data. In Jakab András – Sebők Miklós: *Empirikus jogi kutatások*. Budapest, Osiris Kiadó, 2020. 93–110.

Ahogy a datafikáció fejlődésének egy pontján, a benne rejlő lehetőségek felismerése következtében megjelent a *big data* paradigma, úgy a hazai közjegyzői datafikáció is eljutott arra pontra, ahol indokoltta vált ennek a paradigmának az alkalmazása. A vázolt folyamatok eredményeként a MOKK által kezelt adatok mennyisége ma már hetvenszeresen meghaladja az 1 terabyte-ot, és azok összetétele is változatos, vagyis azt nem pusztán szövegek, hanem egyéb rendezett és rendezetlen adathalmazok alkotják, és ez az adatbázis folyamatosan, percről percre bővül és változik.

Adatkutatói szempontból a több adat értelemszerűen pontosabb eredményekhez vezethet. Pusztán a mennyiség azonban nem elég. Az általános megközelítés szerint a *big data* paradigma alkalmazása szempontjából a mennyiség mellett ugyanolyan fontossággal bír néhány további tulajdonság is. Ilyen tulajdonság az adatok változatosága (sokfélesége) és a gyorsaság. Vagyis az, hogy az adathalmaz ne csupán nagy mennyiségű, hanem emellett változatos/sokféle adatból, rendezett és rendezetlen adatokból egyaránt álljon, egyúttal az adatok keletkezése gyors és folyamatos legyen, hozzáférése és elemzése pedig gyorsan, valós időben történjen meg. E tulajdonságok közül valószínűleg a gyorsaság adja a *big data* paradigmát a maga teljességében kibontakoztató valódi értéket, nevezetesen azt, hogy használatának előnye az adatok újdonságából/frissességéből adódik, és azzal az információ-többlettel függ össze, amelyhez a közvetlen jelen adatait a múlttal összehasonlítva jutunk.⁶³ A *big data* fenti hármas ismérrendszer további két, az előbbiekkal és egymással szorosan összefüggő ismérvel egészül ki,⁶⁴ úgy mint a *veracity* (valósághűség/megbízhatóság) és a *value* (érték). Tehát a *big data*-ra jellemző 5V = *volume*, *variety*, *velocity*, *veracity* és *value*.

⁶³ Alessandro Vespignani: *A jóslás algoritmusai*. Budapest, Libri Kiadó, 2020. 65–67.

⁶⁴ Kandrouch Ibtiassame – Redouani Yassine – Chaoui Habiba: *Real Time Processing Technologies in Big Data: Comparative Study*. IEEE International Conference of Power, Control, Signals and Instrumentation Engineering (ICPCSI), 2017. szeptember 21–22. ; Hiba Jasim Hadi – Ammar Hameed Shnain – Sarah Hadishaheed – Azizahbt Haji Ahmad: Big Data and Five V's Characteristics. *International Journal of Advances in Electronics and Computer Science*, 2. (2015), 1. 20–21. *Nagyság*: az elemzendő adatok mennyiségére utal, amint arra korábban is hivatkoztam, a *big data* megközelítés a terabyte-okban mérhető adatmennyiségektől kezdve értelmezhető. *Sebesség*: a *big data* feldolgozásának ideje. Minél közelebb áll időben az adatok feldolgozása az adatok keletkezéséhez, annál értékesebb az elemzés. Az adatoknak a keletkezésük idején történő feldolgozása maximalizálja a hatékonyságot. A sebesség ugyanakkor utal az adatok keletkezésének a sebességére is (például másodperces, napi, havi stb.). *Változatosság*: a *big data* által tartalmazott adatok típusára utal. Ezek az adatok lehetnek strukturáltak vagy strukturálatlanok is. Az adathalmaz bármilyen típusú adatot tartalmazhat, például szöveget, érzékelőadatokat, hangot, videót, kattintási adatfolyamokat, naplófájlokat stb. *Érték*: az adatoknak arra a jellemzőjére utal, amelyet az elemzés által hozzáadott érték határoz meg. Az adatok értéke az általuk képviselt eseményektől vagy folyamatoktól függ, például sztochasztikus, valószínű, rendszeres vagy véletlenszerű. Ebből a szempontból az adatérték szorosan összefügg az adatmennyiséggel és a változatossággal. *Valósághűség*: arra utal, hogy a döntéshozó bízik-e annyira a kinyert információban, hogy döntést hozzon. Ezért fontos a megfelelő összefüggések feltárása, amelyekhez elengedhetetlen az adatok eredeti kontextusainak ismerete, vagyis a szakterületi szakismeret.

A MOKK által kezelt adatbázisban valóban nagy mennyiségű adattal van dolgunk, nem csupán a szövegekkel, hanem egyéb, naplózási és kommunikációs adatokkal, hang- és videófájlokkal stb. is, tehát ez az adathalmaz nagyon változatos.

A jogi adatelemzésben az adatkutatók által gyakorta hangoztatott probléma, hogy az elemzők sok esetben nem a saját maguk által előállított adatokat elemzik, hanem azokat be kell szerezniük valaki mástól, ami további idővesztéssel és a további megkerülhetetlen és jelentős problémával jár, hogy az adatelemzés során elvész az adatok eredeti kontextusainak ismeretéből fakadó előny. Valójában a folyamatos adatelérés, a folyamatos adatfeldolgozás biztosítása és ennek során az eredeti adatkontextusok figyelembevételének szükségessége képezi e kutatások Achilles-sarkát, ami nyilvánvalóan kihat a kutatások értékére. A nem saját, vagyis idegen adatok elemzése rendszerint megakasztja, legtöbbször ki is zárja az adatelemzés folyamatosságát, vagyis a folyamatos, valós idejű elemzést.

Mindezen tények felismerése vezetett 2020 első felében a MOKK Adatkutató Alintézetének létrehozásához és a közjegyzői, intézményi adatkutatás megindításához, továbbá a MOKK adatstratégiájának kialakításához, ami egyben a gépi tanulás, ezen keresztül az MI alkalmazásának előfeltétele (egy egyszerű képlettel leírva: *big data* + gépi tanulás + adattudomány = mesterséges intelligencia).

A MOKK Adatkutató Alintézete és a MOKK adatstratégiája

A fentiekből is kitűnik, hogy a *big data* paradigma legoptimálisabb kiaknázása érdekében célszerű közvetlenül az adatok keletkezésének/előállításának helyén kutatni az adatkezelő intézményeken belül létrehozott kutatóintézetek/kutatócsoportok segítségével, és ezen intézmények/kutatócsoportok kutatásait összehangolni.⁶⁵ A Magyar Országos Közjegyzői Kamara Adatkutató Alintézetének (MOKK Adatkutató) létrehozása is ezt a célt szolgálja, és annak jelenleg folyamatban lévő kutatásai közül kettő éppen ilyen összehangolt intézeti kutatás, amelyek egyrészt az európai közjegyzői kölcsönhatási hálózatok feltérképezésére, másrészt az európai öröklési rendelet érvényesülésének sajátosságaira koncentrálnak. A MOKK Adatkutató a kutatásait az EU-tagállamok közjegyzői szervezeteinek intézményeivel/kutatócsoportjaival összehangoltan végzi.

Az adatok keletkezésének helyén jellemző, többször is említett területspecifikus szakértelem ugyanakkor az adatkutatásban nem csupán azért fontos, mert a szakértő ismeri, hogy a különféle adatok milyen adatbázisokban és hol találhatóak, hanem sokkal inkább azért, mert tisztában van az adatok keletkezésének okaival és szélesebb kontextusaival, amelyek nem vezethetők le kizárólag a széles körben hozzáférhető hatályos jogi normarendszerekből, hanem ismerni kell hozzá az adatképződés teljes környezetét, az adatforrások jellemzőit, például az adatforrások viselkedését, visszacsatolásait

⁶⁵ Bővebben lásd: Parti Tamás: A jog fölmérése, az intézményi adatkutatás jelentősége. *Jogtudományi Közöny*, 76. (2021), 11–12. 493–505.

valamennyi jellemzőjét stb. Éppen ezért nem nélkülözhetők e téren a joggyakorlati ismeretek sem. Például egy állampolgárságra/székhelyre utaló adat egész másra enged következtetni akkor, ha örökléssel, adózással vagy éppen jogérvényesítéssel kapcsolatban szerepel ugyanazon típusú okiratokban, és más szempontokat vehet fel például aszerint is, hogy jogi személyi vagy természetes személyi körből származik-e, vagy hogy az eljárás folyamatának mely részében bukkan fel. Ugyanez a szakértelem és joggyakorlati ismeret szükséges ahhoz is, hogy az adatelemzést követően helyes információvá konvertáljuk a kinyert adatokat.

Természetesen ilyen speciális szakértelem hiányában is végezhető hasznos adatelemzés, azonban a területspecifikus szakértelem mind a kinyert adatok minőségét, mind az azokból levonható következtetések helyességét egyértelműen javítja/pontosítja, vagyis lényeges mértékben növeli a kutatás hasznosságát, teljesebbé teszi a *big data* paradigma alkalmazását. Ez az állítás a gépi tanulás minden módozatára érvényes, ugyanis a helyes kérdésfeltevés, vagyis a kutatási feltételek meghatározása és a kinyert adatokból való információképzés egyaránt igényli az adatok eredeti kontextusainak pontos ismeretét, ami jelentősen támogatja az így szerzett információk helyes megítélését.

Az intézményi kutatóintézetek képesek arra, hogy valóban *real time*, azaz valós időben, folyamatosan detektálják a szakterületük folyamatait, ezért a *big data*-val kapcsolatos időszerűségi elvárásnak leginkább ők tudnak megfelelni. Az intézményi kutatóintézetek összehangolt kutatásai révén pedig eredményeiket összesítve alakítható ki azután egy valósághoz pontosabban közelítő összkép. Ez a megoldás ugyanakkor egyidejűleg képes orvosolni az adatkutatók által emlegetett, általános, a vizsgált korpuszok összeállításával kapcsolatos fent említett frissítési, hozzáférési problémákat is, és biztosíthatja, hogy egyetlen adatkezelő kezében se halmozódjon fel olyan kritikus tömegű adatmennyiség, amelynek elemzése révén például pusztán statisztikai alapon úgy is rá lehet mutatni egyetlen konkrét személyre, hogy egyébként maga az elemzett adathalmaz egyáltalán nem tartalmaz érzékeny, ehhez a konkrét személyhez köthető adatokat.

A MOKK Adatkutató fent hivatkozott, európai kölcsönhatási hálózat feltérképezésére irányuló vizsgálata során a kutatások összehangolása érdekében például olyan adathalmazokra kellett rámutatni, amelyek egyrészt az EU tagállamaiban minden közjegyzőség számára elérhetők, függetlenül attól, hogy azok a digitalizáció milyen szintjén állnak, másrészt az elemzés szempontjából mindegyik tagállamban azonos összefüggésekre mutatnak rá. Ezen adatok terén előforduló „közös nevezők” mentén indult meg az elemzés, amelynek első fázisán már túl is vagyunk, azaz a hazai kölcsönhatásrendszer felmérése megtörtént. A kutatások előzményeiről és az elsőként említett kutatásról az érdeklődők bővebben olvashatnak két korábbi írásomban.⁶⁶

⁶⁶ Parti Tamás: Közjegyzői hálózatok az Európai Unióban. *Közjegyzők Közlönye*, (2019), 4. 5–11; uő: A közjegyzői szolgáltatások európai kölcsönhatásrendszere, határon átnyúló közjegyzői szolgáltatások. *Közjegyzők Közlönye*, 68. (2021), 3. 11–18.

A kutatás megindítását sürgette az a megfigyelés, amely szerint a határon átnyúló európai közjegyzői szolgáltatásokra ez idáig létrehozott digitális támogató rendszerek (mint például a határon átnyúló ingatlanügyletekhez kapcsolódó, fent hivatkozott EUFides vagy az európai kommunikáció támogatására létrehozott NotarNetwork) mindeddig nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, mivel nem alkalmazzák ezeket uniós szinten kiterjedten. A tényleges közjegyzői szolgáltatási hálózat feltérképezésével és a jelentős csomópontok (*hubok*) meghatározásával a kutatóintézet a meglévő rendszerek fejlesztéséhez és új támogató rendszerek kialakításához kíván hozzájárulni, egyben rá akar mutatni az európai jogharmonizáció gyakorlati szempontból kiemelkedő területeire.

Ami a hazai közjegyzői adatstratégiát illeti, a szóban forgó digitális adatok felhalmozódásának kezdetén talán még korai lett volna a mai értelemben vett hivatásrendi adatstratégiáról beszélni. A korabeli adatstratégia legfeljebb egy-egy szűk részterületre és az adatbázisok megtervezésére irányult, amelyben a fő szerepet a MOKK IT kapta. A digitalizáció előnyeit azonban napjainkban modern adatstratégia nélkül már bajos lenne kihasználni, és az úgynevezett mesterséges intelligencia korában már nyilvánvaló, hogy megfelelő adatstratégia nélkül nem beszélhetünk ennek alkalmazásáról sem.

A MOKK adatstratégiája meghatározott jövőbeli célok elérését szolgáló, információk kinyerésére létrehozott digitális adatbázisok tervezését és létrehozását célozza, amelyek az adott szervezeti kontextusoknak megfelelő, folyamatosan fejlődő és szervezetbe integrált adatbázisok létrejöttét eredményezik.

Az adatstratégiája kialakításával a hazai közjegyzőség egy olyan, hivatásrendi stratégiába illesztett adatstratégiát alakított ki és fejleszt, amely biztosítja a rendelkezésre álló adathalmaz megfelelő védelmét, minőségét, értékét és tudományos hasznosítását, a hivatásrend kezelésében lévő adatokhoz kapcsolódó, illetve azoktól függő képességeken keresztül.

Ennek megfelelően a MOKK adatstratégiájának célkitűzései közé tartoznak többek között a közjegyzők és munkatársaik támogatása az eljárási folyamatok optimalizálása révén (folyamat- és döntéstámogatás), a hivatásrendre vonatkozó szabályozás előkészítésének támogatása, a hivatásrendi folyamatok elemzése révén tudományos kutatások folytatása és az adatbiztonság erősítése (archiválás, biztonságos aláírások alkalmazása, IT biztonsági megoldások, adatklasszifikáció, értéktudatos adatmegközelítés).

A stratégia alkalmazásától várható közvetlen előnyök közé tartozik a folyamataink és szolgáltatásaink, valamint azok környezetének kiterjedtebb megismerése és optimalizálása, az ebből fakadó hatékonyabb döntéstámogatás, erőforrásaink hatékonyabb kihasználása, akár csak a hibák arányának csökkentése, a szolgáltatás minőségének javítása, a normasértések és más anomáliák detektálása, a kockázatok adatvezérelt becslése vagy az automatikus tartalomgenerálás nyelvi modellek (NLP) segítségével (strukturált, aktív irattervezetek),⁶⁷ de ugyanígy az ügyfélkapcsolati sajátosságok feltérképezése és ügyfélközpontú szolgáltatások kialakítása, vagy az általános előrejelzés és a kommunikáció optimalizálása.

⁶⁷ A dokumentum-, illetve szöveggenerálóról lásd a kötetben Homoki Péter írását.

A visszacsatolások révén ugyanakkor lehetővé válik az adatbázisok hatékony javítása, amire kiváló példát szolgáltat az a tény, hogy a MOKK Adatkutató Alintézet hazai kutatásához csatlakozó, párhuzamos szlovák adatelemzés feltárta a szlovák közjegyzői adatbázisok hiányosságait, így azokat azonnal ki lehetett javítani.

A MOKK adatstratégiájának *Data Governance* (adatkormányzási) fejezete többek között részletesen kitér a rendelkezésre álló és potenciálisan előállítható belső és elérhető külső adatforrásokra, az adatok felhasználásának módjára, az alkalmazott technológiákra és adatinfrastruktúrára (adatgyűjtés, adattárolás, adathozzáférés, adatfeldolgozás, analitika, vizualizáció és kommunikáció), az adatkompetenciák biztosítására, a külső kompetenciák igénybevételeire és nem utolsósorban az adatok integritásának és biztonságának garanciáira.

Az adatstratégia kialakítása és végrehajtása a MOKK Adatkutató Alintézetének feladata, amely azt egyrészt a MOKK által kezelt adatok összességére vonatkozóan, másrészt külön-külön adatterületenként érvényesíti, a hivatásrendi stratégiától és a kutatási céloktól függően.

A magyar közjegyzőség a MOKK Adatkutató Alintézetének létrehozásával, adatstratégiájának kidolgozásával, valamint hivatásrendi folyamatainak adattudatos megközelítésével és ezen alapuló kutatásaival jelenleg egyedülálló az Európai Unió közjegyzőségei között.

Felhasznált irodalom és források

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1991. évi XLI. törvény a közjegyzőkről

2003. évi LXXX. törvény a jogi segítségnyújtásról

2004. évi LV. törvény az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény módosításáról

2008. évi XLV. törvény az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról

2009. évi L. törvény a fizetési meghagyásos eljárásról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

29/2019. (XII. 20.) IM rendelet a közjegyzői ügyvitel szabályairól

80/2009. (XII. 28.) IRM rendelet az egyedi azonosításra kétséget kizáróan alkalmas ingó dolgok zálogjogi nyilvántartásának részletes szabályairól

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1151 irányelve (2019. június 20.) az (EU) 2017/1132 irányelvnek a digitális eszközök és folyamatok társasági jog terén történő használata tekintetében történő módosításáról. L 186/80 (2019. július 11.)

Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. L 257/73 (2014. augusztus 28.)

Décret n° 2020-395 du 3 avril 2020 autorisant l'acte notarié à distance pendant la période d'urgence sanitaire (2020. április 4.)

E-Estonia – The Epic Story of the e-State (é. n.). Online: www.ceeman.org/docs/default-source/cac-materials/experiential-workshop-e-estonia-the-epic.pdf?sfvrsn=0

- European Commission: *Documentation about the Estonian eID* (2020. április 2.). Online: <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/EIDCOMMUNITY/Estonia>
- European Commission: *Documentation about the German eID notification* (2020. december 16.). Online: <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/EIDCOMMUNITY/Germany>
- European Commission: *Documentation about the LV eID* (2020. január 6.). Online: <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/wikis/display/EIDCOMMUNITY/Latvia>
- European Commission: *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Digitalisation of Judicial Cooperation and Access to Justice in Cross-border Civil, Commercial and Criminal Matters, and Amending Certain Acts in the Field of Judicial Cooperation*. COM(2021) 759 végleges (2021. december 1.)
- Hadi, Hiba Jasim – Ammar Hameed Shnain – Sarah Hadishaheed – Azizahbt Haji Ahmad: Big Data and Five V's Characteristics. *International Journal of Advances in Electronics and Computer Science*, 2. (2015), 1. 16–23.
- Ibtissame, Kandrouch – Redouani Yassine – Chaoui Habiba: *Real Time Processing Technologies in Big Data: Comparative Study*. IEEE International Conference of Power, Control, Signals and Instrumentation Engineering (ICPCSI), 2017. szeptember 21–22. Online: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8392202>
- Parti Tamás: A jog fölmérése, az intézményi adatkutatás jelentősége. *Jogtudományi Közlöny*, 76. (2021), 11–12. 493–505.
- Parti Tamás: A közjegyzői szolgáltatások európai kölcsönhatásrendszere, határon átnyúló közjegyzői szolgáltatások. *Közjegyzők Közlönye*, 68. (2021), 3. 11–18.
- Parti Tamás: Jog és komplexitás, egy komplex jogrendszermodell. *Magyar Jog*, 69. (2021), 9. 538–552.
- Parti Tamás: Jog és komplexitás, egy komplex jogrendszermodell. *Magyar Jog*, 69. (2021), 10. 557–564.
- Parti Tamás: Közjegyzői hálózatok az Európai Unióban. *Közjegyzők Közlönye*, 66. (2019), 4. 5–11.
- Parti Tamás: Technológiák és rítusok. *Közjegyzők Közlönye*, 68. (2021), 2. 5–14.
- Sajben Tamás: Digitális közjegyzői megoldások Európában. *Közjegyzők Közlönye*, 67. (2020), 2. 5–27.
- Tegmark, Max: *Élet 3.0*. Budapest, HVG Könyvek, 2018.
- Tilesh György – Omar Hatamleh: *Mesterség és intelligencia*. Budapest, Libri Kiadó, 2021.
- Unión Internacional del Notariado: *Guidance on Remote Notarial Authentication* (2021. február 26.). Online: www.uinlearning.org/digitalrepository/pages/download.php?ref=179&size=&ext=pdf&k=&alternative=9&iaccept=off&usage=-1&usagecomment=&email=
- Vespignani, Alessandro: *A jóslás algoritmusai*. Budapest, Libri Kiadó, 2020.
- Zódi Zsolt: A jogi szövegek mint big data. In Jakab András – Sebők Miklós: *Empirikus jogi kutatások*. Budapest, Osiris Kiadó, 2020. 93–110.